

Aprecieri pentru această carte

„Nu se poate exagera importanța pe care William Lane Craig a avut-o în privința cauzei lui Cristos. Este în mod cert cel mai subtil apologet creștin din ultima jumătate de veac, iar lucrările lui academice îl plasează în eșalonul celor mai buni filosofi activi ai lumii occidentale. În plus, este un fascinant ambasador al lui Cristos, un excepțional partener de discuții și un om cu inimă de evanghelist. Îl cunosc bine și pot spune că duce o viață integră și că trăiește ceea ce crede. Nu știu niciun alt gânditor care să fi ridicat atât de sus ștacheta cercetării creștine, în generația noastră, cum a făcut-o Craig. Este fără pereche și Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru viața și lucrarea lui.”

— **J.P. Moreland, profesor emerit de teologie,
Talbot School of Theology**

„Cu o scriitură admirabil de clară, profesorul Craig prezintă elemente filosofice și istorice de mare importanță, relevante pentru crezurile creștine. Dând dovadă de o erudiție remarcabilă, el prezintă argumentele unor gânditori de seamă din veacurile trecute, dar și din perioada recentă, apoi ne prezintă propriile sale argumente care duc la concluzia că doctrinele creștine tradiționale despre Dumnezeu și Isus sunt demne de crezare. Răspunsurile sale adresate celor care se îndoiesc de existența lui Dumnezeu, de veridicitatea datelor istorice, de minuni și îndeosebi de învierea lui Isus îi determină pe participanții la discuții să facă un pas hotărâtor mai departe, dincolo de aceste subiecte dificile. Avem înaintea o pledoarie admirabilă pentru apărarea temeiurilor credinței creștine.”

— **C. Behan McCullagh, Departamentul de filosofie,
La Trobe University**

„*Credință rațională* este o carte de mare trebuință, îndeosebi în vremurile pe care le trăim. Ea abundă de argumente concludente și convingătoare, prezentate într-un limbaj accesibil și irenic. Studenții din seminarele teologice, dar și cei de la alte specializări vor găsi această carte deosebit de utilă prin faptul că demască erorile logice și lipsa de argumente care caracterizează numeroasele și diversele obiecții formulate la adresa enunțurilor istorice ale credinței

creștine. Craig oferă argumente solide, convingătoare, precum și dovezi în favoarea veridicității evangheliilor Noului Testament și a existenței unor martori credibili, din vechime, ai învierii lui Isus din morți. E o carte pe care o recomand din tot sufletul.”

— **Craig A. Evans, profesor de Noul Testament,
Acadia Divinity College; autorul cărții *Fabricating Jesus.
How Modern Scholars Distort the Gospels***

„Deși preferințele mele filosofice diferă de cele ale profesorului Craig (ca, de altfel, de ale tuturor celorlalți cunoscuți ai mei), am descoperit că el posedă cunoștințe ample despre știință și despre conceptele cosmologice actuale. William Lane Craig ne prezintă observații interesante pe marginea implicațiilor domeniilor sus-menționate asupra convingerilor noastre creștine comune.”

— **Don Nelson Page, profesor de fizică, University of Alberta**

CREDINȚĂ RAȚIONALĂ

Adevărul creștin și apologetica

William Lane Craig

Traducere de Raluca Mirăuță

Copyright © 1984, 1994, 2008 William Lane Craig

Ediția originală a cărții a fost publicată sub titlul *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics*, de Crossway, o editură sub egida Good News Publishers, Wheaton, Illinois 60187, U.S.A.

Această ediție a fost publicată cu permisiunea Crossway.

Toate drepturile rezervate.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin editurii Casa Cărții. Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a editurii Casa Cărții, Oradea.

Credință rațională - Adevărul creștin și apologetica

de William Lane Craig

Copyright © 2021 Casa Cărții

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259 469 057; 0359 800 333; 0728 874 975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Craig, William Lane

Credință rațională - Adevărul creștin și apologetica /

William Lane Craig ; trad. de Raluca Mirăuță. - Oradea :

Casa Cărții, 2021

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-732-179-1

I. Mirăuță, Raluca (trad.)

2

Traducerea: Raluca Mirăuță

Editarea: Daniel Fărcaș

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la Metropolis srl, str. Nicolae Jiga 31, Oradea

Tel./Fax: 0259 472 640

Lui Jan, iubirea mea
„Multe fete au o purtare cinstită, dar tu le întreci pe toate.”
Proverbe 31:29

Cuprins

Lista diagramelor	8
Prefață la ediția a treia în limba engleză	9
Introducere	13
Partea întâi - De fide	27
1. De unde știu că creștinismul este adevărat?	29
Partea a doua - De homine	71
2. Absurditatea vieții fără Dumnezeu	73
Partea a treia - De Deo	105
3. Existența lui Dumnezeu (1)	107
4. Existența lui Dumnezeu (2)	187
Partea a patra - De creatione	245
5. Problema cunoașterii istorice	247
6. Problema minunilor	293
Partea a cincea - De Christo	337
7. Înțelegerea de Sine a lui Cristos	339
8. Învierea lui Isus	393
Apologetica supremă	479
Index	483

Lista diagramelor

3.1. Modelul Vilenkin al creației cuantice	135
3.2. Reprezentarea conică a modelului standard spațiu-timp	150
3.3. Modelul stării stabile	151
3.4. Modelul oscilant	153
3.5. Modelele fluctuației vidului	155
3.6. Modelul inflaționist haotic	156
3.7..Modelul gravitației cuantice	158
3.8. Scenariul pre-Big Bang	162
3.9. Scenariul ekpyrotic ciclic	164
3.10. Modelul oscilant cu creșterea entropiei	171
3.11. Nașterea unui univers-copil	173
3.12. Bule de vid adevărat într-o mare de vid fals	175
4.1. O perspectivă globală asupra unui univers-insulă	199
4.2. O perspectivă internă asupra unui univers-insulă	201

Prefață la ediția a treia în limba engleză

Sunt recunoscător editurii Crossway Books pentru că mi-a oferit posibilitatea să-mi revizuiesc lucrarea de față în vederea apariției celei de-a treia ediții a ei. *Credință rațională* a devenit, presupun, cartea mea emblemă și Îi suntem recunoscători Domnului pentru modul în care El a folosit-o în viețile multora. În providența lui Dumnezeu, invitația de a produce această ediție revizuită mi-a parvenit aproape concomitent cu lansarea noii noastre misiuni online Reasonable Faith, la adresa de internet www.reasonablefaith.org, unde puteți găsi o gamă largă de materiale suplimentare. Lansarea lucrării Reasonable Faith face cu atât mai oportună tipărirea unei noi ediții a cărții.

Schimbările survenite în această a treia ediție constau în vasta lor majoritate în detalieri și aduceri la zi a conținutului, mai degrabă decât – și mă bucur să o spun – în retractări. Revizuirea lucrării, am constatat cu uimire că, deși numele s-au schimbat pe alocuri, obiecțiile și răspunsurile la ele au rămas, în mare, aceleași. Am dezvoltat și împărțit în două capitolul crucial despre existența lui Dumnezeu. S-a reușit păstrarea cărții la aceleași dimensiuni prin înlăturarea capitolului despre veridicitatea istorică a Noului Testament, capitol pe care un editor anterior insistase, în pofida protestelor mele, să fie introdus în ediția a doua. Includerea respectivului capitol (în sine o lucrare consistentă, concepută de Craig Blomberg, la invitația mea) a perpetuat impresia eronată, mult prea comună în rândul evanghelicilor, că pledoaria istorică pentru înțelegerea de Sine radicală și pentru învierea lui Isus se bazează în mod decisiv pe confirmarea evangheliilor ca documente istorice îndeobște credibile. Cea mai importantă lecție cu care am rămas în urma a două secole de critică biblică este că o asemenea asumție este falsă. Chiar și documentele care, în general, sunt

îndoielnice pot conține pepite de informații istorice valoroase și cade în sarcina istoricului să cerceteze respectivele documente, pentru a descoperi aurul. Bunăoară, apologetul creștin care caută să stabilească istoricitatea mormântului gol al lui Isus nu ar trebui să preia sarcina de a dovedi mai întâi că evangheliile sunt, la modul general, documente consistente din punct de vedere istoric. Vă întrebați, poate, cum altfel am reuși să dovedim că relatările din evangheliile despre descoperirea mormântului gol al lui Isus sunt, în esență, credibile din perspectivă istorică, fără a demonstra mai întâi că evangheliile sunt, în general, demne de încredere. Vă invit să citiți capitolul 8 pentru a afla.

Credința rațională își propune să fie, în primul rând, un manual pentru cursurile de apologetică creștină de la seminarele teologice. De fapt, cartea chiar a pornit de la o serie de prelegeri pentru propriul meu curs de apologetică. Ulterior, conținutul a fost șlefuit de anii de experiență în conferințe și dezbateri asupra unor chestiuni fundamentale, în campusurile universitare din America de Nord și Europa. Traectoria pe care ea o propune reprezintă abordarea mea personală în ce privește o apologetică pozitivă pentru credința creștină. Nu acopăr aici nici istoria apologeticii, nici opțiunile privind sistemele apologetice evanghelice; pentru acoperirea celor două domenii amintite este necesar ca studenții să parcurgă lecturi suplimentare. În ce privește istoria apologeticii, recomand cartea lui Avery Dulles, *History of Apologetics* (Philadelphia, Westminster, 1971), o capodoperă academică și o neprețuită lucrare de referință. Cât privește sistemele evanghelice, Kenneth Boa și Robert Bowman Jr trec în revistă abordările celor mai de seamă apologeți evanghelici ai zilelor noastre în lucrarea lor *Faith Has Its Reasons* (Colorado Springs, NavPress, 2001). Pentru a vă spori cunoștințele în sfera apologeticii, vă sfătuiesc să profitați de aceste lecturi complementare.

Am structurat cartea de față în jurul câtorva *loci communes* ai teologiei sistematice. *Loci communes* erau așa-numitele „locuri comune” sau teme ori subiecte capitale ale teologiei protestante de după Reformă. Melancton, colegul lui Luther, a fost cel care a folosit pentru prima oară aceste „locuri comune” drept cadru pentru elaborarea teologiei sale sistematice. Printre „locurile” cel mai adesea aduse în discuție se numărau *de Scriptura sacra* (doctrina Scripturii), *de creatione* (doctrina creației), *de peccato* (doctrina păcatului), *de Christo* (cristologie), *de gratia* (soteriologie), *de ecclesia* (eclesiologie) și *de novissimis* (escatologie).

În aproape toți acești *loci*, teologul creștin se confruntă cu probleme de apologetică. Am auzit pe cineva spunând că teologia contemporană a devenit atât de irațională și de fideistă, încât apologetica nu își mai găsește locul în paleta de cursuri oferite de școlile teologice ale

principalelor confesiuni. Însă afirmația nu este tocmai corectă. Având în vedere că mi-am făcut studiile doctorale în Germania, pot confirma că, deși este adevărat că departamentele de teologie din această țară nu oferă cursuri distincte de apologetică, totuși educația teologică din Germania este ea însăși puternic orientată spre apologetică. La cursurile de, să spunem, cristologie sau soteriologie se discută, cum este și firesc, diverse probleme și provocări pe care filosofia necreștină, știința, istoria și altele asemenea le ridică la adresa doctrinei creștine. (Din nefericire, urmarea acestei interacțiuni este, inevitabil, capitularea teologiei și retragerea ei în sanctuarele doctrinare non-empirice, unde se simte în siguranță, cu prețul de a deveni irelevantă și imposibil de testat.) M-a deranjat să constat că, în seminarele evanghelice, cursurile noastre de teologie dedică atât de puțin timp acestor chestiuni. Cât din timpul alocat, bunăoară, unui curs de doctrină despre Dumnezeu revine argumentelor pentru existența lui Dumnezeu? Dar apoi am înțeles: poate că profesorii de teologie se așteaptă ca *tu* să te ocupi de chestiunile acestea la cursul de apologetică, de vreme ce instituția în care predau *chiar propune* cursuri separate de apologetică. Cu cât mă gândeam mai mult la aceasta, cu atât concluzia mi se părea mai logică. În consecință, pentru a integra apologetica în programa teologică, am structurat cartea de față în jurul diverselor dispute apologetice care se nasc în *loci communes theologiae*.

Dat fiind spațiul limitat de care dispunem, am ales să aduc în discuție mai multe probleme importante, în *loci de fide* (credința), *de homine* (omul), *de Deo* (Dumnezeu), *de creatione* (creația) și *de Christo* (Cristos). De asemenea, mi-am luat libertatea de a rearanja acești *loci* altfel decât în ordinea lor firească pentru teologia sistematică, apelând în schimb la o ordine care urmează logica apologeticii. Altfel spus, scopul nostru este să construim o pledoarie pentru creștinism, iar acest scop determină ordinea în care vom aborda subiectele. Sunt perfect conștient că mai există și alte subiecte interesante și importante, pe care din păcate le-am omis. Însă vom analiza în cartea de față elementele cruciale implicate în construirea unei pledoarii pozitive pentru credința creștină.

Sub titlul *De fide*, voi analiza relația dintre credință și rațiune; sub titlul *De homine*, absurditatea vieții fără Dumnezeu; în secțiunea *De Deo*, existența lui Dumnezeu, în *De creatione*, problema cunoașterii istorice și problema minunilor; și, în cele din urmă, în *De Christo*, afirmațiile despre Sine ale lui Cristos și istoricitatea învierii Sale. Considerațiile pe marginea fiecărei dintre chestiunile sus-menționate vor fi împărțite în patru secțiuni. Mai întâi, vom privi contextul istoric al chestiunii supuse analizei, spre a înțelege cum s-au raportat la ea gânditorii din trecut. În al doilea rând, voi prezenta și apăra opiniile mele personale cu privire la subiect, căutând să

dezvolt o apologetică creștină asupra temei în discuție. În al treilea rând, voi împărtăși câteva gânduri și experiențe personale despre cum se poate folosi acest material în evanghelizare. În al patrulea rând, ofer informații bibliografice asupra lucrărilor citate sau recomandări de lectură.

Nădăduiesc din tot sufletul ca Dumnezeu să folosească acest material pentru a contribui la formarea unei noi generații de creștini inteligenți și articulați, plini de Duhul Sfânt și care simt povara de a vedea Marea Trimitere împlinindu-se.

William Lane Craig
Talbot School of Theology

Introducere

Ce este apologetica? Apologetica (de la termenul grecesc *apologia*: apărare) reprezintă ramura teologiei creștine care caută să ofere o justificare rațională a adevărilor revendicate de credința creștină. Prin urmare, apologetica este înainte de toate o disciplină teoretică, deși cu aplicație practică. Pe lângă faptul că slujește, la fel ca restul teologiei în general, ca expresie a iubirii noastre de Dumnezeu cu tot cugetul nostru, apologetica își propune în mod specific să le dovedească necredincioșilor adevărul credinței creștine, să le confirme credincioșilor credința și să scoată la iveală și să exploreze legătura dintre doctrina creștină și alte adevăruri. Așadar, ca disciplină teoretică, apologetica nu constă într-un soi de instruire în arta de a răspunde la întrebări, în arta dezbaterii ori a evanghelizării, deși toate cele de mai sus își trag rădăcinile din știința apologetică și o aplică în mod practic. Ca atare, cursul de apologetică nu are drept scop să te învețe: „Dacă el spune cutare și cutare, atunci tu trebuie să răspunzi cutare și cutare.” Repet: apologetica este o disciplină teoretică care încearcă să dea răspuns întrebării: Ce garanție rațională se poate oferi pentru credința creștină? În consecință, trebuie să ne petrecem o mare parte din timp încercând să răspundem la această întrebare.

Sunt convins că cele ce urmează îi vor dezamăgi pe unii. Pur și simplu, justificarea rațională a creștinismului nu le suscită interesul. Ei doresc să știe: „Dacă cineva spune: «Ia uită-te la toți ipocriții ăia din biserică!», ce îi răspund?” Întrebarea este legitimă, însă adevărul este că, analizând logic lucrurile, asemenea chestiuni de ordin practic se dovedesc secundare față de problemele teoretice și, dat fiind spațiul limitat de care dispunem, nu ne putem ocupa de ele aici. Folosirea apologetică în practică ar trebui, în schimb, să fie parte integrantă din cursurile și cărțile despre evanghelizare.

Care este folosul apologeticii?

Unii minimalizează importanța apologeticii ca disciplină teoretică. „Nimeni nu vine la Cristos prin argumente”, spun ei. „Pe oameni nu îi interesează adevărul, ci doar ceea ce este în avantajul lor. Nu vor răspunsuri intelectuale; vor să vadă creștinismul trăit zi de zi.” Consider că afirmațiile de mai sus denotă o atitudine obtuză și greșită. Permiteți-mi să explic trei roluri vitale pe care disciplina apologeticii le joacă în ziua de azi.

1) *Modelarea culturii*. Creștinii trebuie să vadă dincolo de contactele lor evanghelistice imediate, pentru a căpăta o perspectivă mai amplă asupra gândirii și culturii occidentale. În general, cultura occidentală este profund post-creștină. Ea este produsul Iluminismului, care a introdus în cultura europeană fermentul secularismului, care între timp a impregnat întreaga societate occidentală. Emblema Iluminismului era „gândirea liberă”, altfel spus căutarea cunoașterii exclusiv prin rațiunea descătușată a omului. Deși nu este nicidecum inevitabil ca această căutare să conducă la concluzii necreștine și în pofida faptului că majoritatea gânditorilor iluminați de la începuturi erau ei înșiși teiști, ca urmare a impactului coplesitor al mentalității iluministe, intelectualii occidentali nu mai consideră cunoașterea teologică posibilă. Teologia nu reprezintă o sursă de cunoaștere autentică și, prin urmare, nu poate fi considerată o știință (în germană, o *Wissenschaft*). Așadar, rațiunea și religia sunt potrivnice una alteia. Numai verdictele științelor fizice sunt considerate călăuze competente, care ne ajută să înțelegem lumea, iar premisa majoră și certă este că imaginea despre lume ce reiese din științele autentice este una profund umanistă. Omul care urmează fără preget calea rațiunii până la capăt va fi ateu sau, în cel mai bun caz, agnostic.

De ce trebuie să acordăm importanță acestor considerații despre cultură? Ele sunt importante din simplul motiv că Evanghelia nu poate fi niciodată ascultată în izolare. Fiecare dintre noi o ascultăm în contextul mediului cultural în care trăim. O persoană ce a crescut într-un mediu cultural unde creștinismul este încă privit drept o opțiune intelectuală validă va dovedi o deschidere față de Evanghelie pe care omul secularizat nu o are. Căci acestuia din urmă i-ai putea la fel de bine spune să creadă în zâne sau în spiriduși, ca și în Isus Cristos! Sau, ca o ilustrație mai realistă, este ca și cum pe stradă ne-ar aborda un adept al mișcării Hare Krishna, adresându-ne invitația de a trece la credința în Krishna. O asemenea invitație ni s-ar părea bizară, trăsnetă sau chiar amuzantă. Însă unei persoane care se plimbă pe străzile din New Delhi, o invitație similară i-ar părea, cred eu, destul de rezonabilă și i-ar oferi motive serioase de reflecție. Mă tem că evanghelicii le par aproape la fel de stranii ca adepții lui Krishna cetățenilor de pe străzile din Bonn, Stockholm sau Paris.

Ceea ce ne așteaptă pe noi, cei din America de Nord – dacă alunecarea spre secularism va continua nestingherită –, se vede deja limpede în Europa. Deși majoritatea europenilor își păstrează afilierea formală la creștinism, doar aproximativ 10% sunt credincioși practicanți și mai puțin de jumătate dintre aceștia aderă la o teologie evanghelică. Cea mai semnificativă tendință în ce privește afilierea religioasă a europenilor este creșterea numărului celor care se socotesc „nereligioși” de la efectiv 0% din populație în anii 1900, până la peste 22% astăzi. Ca urmare a acestei stări de lucruri, evanghelizarea a devenit incomensurabil mai dificilă în Europa decât în Statele Unite. Trăind vreme de treisprezece ani în Europa, unde am ținut prelegeri evanghelistice în campusuri universitare de-a lungul și de-a latul continentului, pot confirma din proprie experiență cât de înțelenit este pământul. Este greu chiar și să convingi pe cineva să asculte Evanghelia cu imparțialitate.

Statele Unite au pornit pe același drum, deși la o oarecare distanță, iar Canada se situează undeva la mijloc. Pentru ca situația să nu degereze și mai mult, este imperativ să modelăm climatul intelectual al poporului nostru, în așa fel încât creștinismul să rămână o opțiune validă pentru orice om cugetător.

Tocmai din acest motiv, creștinii care desconsideră valoarea apologeticii, considerând că „nimeni nu vine la Cristos prin simple argumente”, vădesc o perspectivă extrem de mărginită. Căci valoarea apologeticii se întinde cu mult dincolo de contactele noastre evanghelistice. Sarcina mai vastă a apologeticii creștine este să contribuie la crearea și susținerea unui mediu cultural în care Evanghelia să poată fi acceptată ca o opțiune valabilă din punct de vedere intelectual, pentru bărbații și femeile care raționează.

În articolul său „Christianity and Culture”, scris în pragul ivirii Controversei Fundamentaliste, reputatul teolog de la Princeton J. Gresham Machen lansează un avertisment serios:

Ideile false sunt cele mai mari obstacole în calea primirii Evangheliei. Putem predica chiar și cu râvna reformatoarelor, dar tot nu vom reuși să câștigăm decât un suflet ici-colo, dacă îngăduim ca gândirea colectivă a unui popor să fie stăpânită de idei care împiedică receptarea creștinismului drept altceva decât o amăgire benignă.¹

Din nefericire, avertismentul lui Machen a rămas fără ecou, iar creștinismul biblic s-a retras în ungherul intelectual al fundamentalismului. Anti-intelectualismul și educația academică de mâna a doua au devenit norma.

¹ Gresham Machen, „Christianity and Culture”, în *Princeton Theological Review*, 11, 1913, p. 7.

Machen observase deja, în zilele sale, că „mulți și-ar dori ca seminarele să combată erorile atacându-le așa cum sunt ele prezentate de exponenții lor de marcă”, în loc să îi zăpăcească pe studenți „cu o grămadă de nume nemțești, necunoscute dincolo de zidurile universității”. Dimpotrivă, insistă Machen, este extrem de important ca creștinii să fie conștienți de puterea unei idei, înainte ca ea să capete expresie în rândul maselor populare.

Metoda științifică de a acționa, spune el, nu are la bază nimic altceva decât credința profundă în capacitatea de propagare a ideilor. Ceea ce astăzi este doar o speculație academică începe chiar de mâine să miște armate și să dărâme imperii. În această a doua etapă, ideea a ajuns prea departe pentru a mai fi combătută; momentul optim pentru a o stârpi a fost cel în care ea se afla doar în stadiul de dezbatere pașnică. Prin urmare, noi, creștinii, ar trebui să încercăm să modelăm gândirea lumii în așa fel încât acceptarea creștinismului să devină ceva mai mult decât o absurditate logică.²

Am văzut deja apărând în Europa roadele amare ale secularizării, care astăzi amenință și America de Nord.

Din fericire, în ultimele decenii, în Statele Unite, un curent evanghelic revitalizat, renăscut din ungherul fundamentalismului a început să ia în serios provocarea lui Machen. Trăim o vreme când filosofia creștină are parte de o veritabilă renaștere, care revigorează teologia naturală, într-un moment când știința este mai deschisă față de existența unui Creator și Proiectant transcendent al cosmosului, decât în orice altă perioadă din istoria recentă și într-un moment când critica biblică s-a îmbarcat într-o nouă misiune de căutare a lui Isus cel istoric, care ia în serios evangheliile, considerându-le izvoare istorice valoroase cu privire la viața lui Isus și a confirmat principalele trăsături ale portretului lui Isus, așa cum este el zugrăvit în evanghelii. Suntem, din perspectivă intelectuală, în poziția corectă pentru a contribui la remodelarea culturii noastre astfel încât să recâștigăm terenul pierdut, pentru ca Evanghelia să poată fi primită ca opțiune viabilă intelectual de către oamenii cugetători. În prezent, oportunități imense ni se deschid înainte.

Îmi imaginez că unii dintre dumneavoastră vă gândiți: „Dar nu trăim oare într-o cultură postmodernă, unde asemenea apeluri la argumentele apologetice tradiționale nu mai sunt eficiente? De vreme ce postmodernii resping canoanele tradiționale ale logicii, rațiunii și adevărului, argumentele raționale în favoarea adevărului creștinismului nu mai funcționează nici ele! Dimpotrivă, în cultura zilelor noastre ar trebui să ne prezentăm pur și simplu povestea și să îi invităm pe oameni să ia parte la ea.”

² *Ibidem.*

După părerea mea, acest mod de a vedea lucrurile este cât se poate de eronat. Ideea că trăim într-o cultură postmodernă este un mit. De fapt, cultura postmodernă în sine este o imposibilitate; ar fi absolut impropriu tra- iului. Nimeni nu este postmodern când vine vorba de cititul etichetei unei cutii de medicamente versus cea a unei cutii cu otravă de șobolani. Dacă te doare capul, bine ai face să crezi că textul respectiv are un înțeles obiectiv! Oamenii nu sunt relativiști când vine vorba de știință, inginerie și tehnologie; în schimb, sunt relativiști și pluraliști în chestiuni ce țin de religie și etică. Dar asta nu înseamnă postmodernism, ci de-a dreptul modernism! Vedem aici doar vechile curente numite pozitivism și verifiționism, care susțineau că tot ceea ce nu poți dovedi prin cele cinci simțuri ale tale este o simplă chestiune de gusturi individuale și de expresie emoțională. Trăim într-un mediu cultural ce rămâne profund modernist. Așadar, cei care consideră că trăim într-o cultură postmodernă au interpretat complet eronat situația noastră culturală.

Mai mult chiar, consider că această tentativă de a-i convinge pe oameni că trăim într-o cultură postmodernă este una dintre cele mai viclene înșelătorii puse vreodată la cale de Satana. „Modernismul este demodat”, ne spune el. „Nu trebuie să-ți mai faci griji în această privință. Așa că uită-l! Este mort și îngropat.” Dar, între timp modernismul, prefăcându-se mort, își face iarăși apariția în veșmintele noi și fistichii ale postmodernismului, dându-se drept un nou competitor. „Vechile voastre argumente și apologetica voastră nu mai sunt eficiente împotriva acestui nou-sosit”, ni se spune. „Dați-le deoparte; nu sunt de niciun folos. Spuneți-vă, pur și simplu, povestea!” Ba mai mult, unii, sătui de bătăliile îndelungate cu modernismul, îl primesc cu brațele deschise, cu ușurare chiar, pe noul vizitator. Așa ne amăgește Satana să lăsăm la o parte de bunăvoie cele mai eficiente arme ale logicii și dovezilor, garantând astfel biruința modernismului, pe care nici măcar nu îl conștientizăm, asupra noastră. Dacă adoptăm această conduită suicidară, consecințele pentru biserica din generația următoare vor fi catastrofale. Creștinismul va deveni doar o altă voce aleatorie, într-o cacofonie de voci concurente, fiecare prezentându-și propria poveste, fără ca vreuna să se recomande drept adevărul obiectiv despre realitate, în vreme ce naturalismul științific modelează concepția culturii noastre cu privire la adevărata față a lumii.

Firește că, așa cum se înțelege de la sine, în practicarea apologeticii trebuie să fim relaționali, smeriți și să adresăm o invitație celor cu care dialogăm; însă aceasta nu este nicidecum vreo constatare originală a postmodernismului. Încă de la începuturi, apologeții creștini au știut că trebuie să prezinte temeiurile credinței noastre „cu blândețe și teamă”

(1 Pt. 3:15–16). Pentru a ilustra aceste virtuți biblice, nu este nevoie să abandonăm canoanele logicii, rațiunii și adevărului.

În consecință, apologetica este vitală pentru favorizarea unui mediu cultural în care Evanghelia să poată fi ascultată ca opțiune viabilă pentru oamenii cugetători. În majoritatea cazurilor, nu argumentele și dovezile îl vor aduce pe căutător la credința în Cristos – aceasta fiind jumătatea de adevăr pe care o văd detractorii apologeticii –, dar neîndoielnic apologetica va fi cea care, făcând Evanghelia o opțiune credibilă pentru cei care caută, le va oferi, ca să spunem așa, permisunea intelectuală de a crede. Prin urmare, este de o importanță vitală să păstrăm un mediu cultural în care Evanghelia este ascultată ca o opțiune validă pentru oamenii cugetători, iar apologetica va fi protagonista de seamă, contribuind la obținerea acestui rezultat.

2) *Întărirea credincioșilor.* Pe lângă faptul că este vitală pentru modelarea culturii noastre, apologetica joacă și un rol esențial în viața personală a fiecărui individ. Una dintre fațetele acestui rol este întărirea credincioșilor. Închinarea creștină contemporană tinde să se concentreze îndeosebi pe încurajarea intimității emoționale cu Dumnezeu. Deși acesta este un lucru bun, emoțiile pot purta pe cineva doar până într-un punct, după care va avea nevoie de ceva mai substanțial. Apologetica poate ajuta, oferindu-i ceva din substanța de care are nevoie.

Vorbind în biserici de pe tot cuprinsul țării, mă întâlnesc adesea cu părinți care mă abordează după încheierea slujbei religioase și îmi spun ceva de acest fel: „Dacă ați fi fost aici cu doi-trei ani în urmă! Fiul [sau fiica] mea avea întrebări despre credință la care nimeni din biserică nu a putut răspunde, iar acum el și-a pierdut credința și s-a îndepărtat de Domnul.”

Mi se rupe inima când întâlnesc astfel de părinți. Din nefericire, experiența lor nu este ieșită din comun. În timpul liceului și facultății, adolescenții creștini sunt asaltați pe plan intelectual cu tot soiul de concepții necreștine despre lume și viață, asociate unui relativism debordant. Dacă părinții nu sunt ancorați și din punct de vedere intelectual în credința lor și nu dispun de argumente solide pentru teismul creștin și de răspunsuri bune la întrebările copiilor lor, atunci suntem în pericol de a ne pierde tineretul. Nu mai este suficient să ne învățăm copiii povestioare din Biblie; ei au nevoie de doctrină și apologetică. Sincer să fiu, îmi vine greu să înțeleg cum oamenii din ziua de azi își asumă riscul de a deveni părinți fără să fi studiat în prealabil apologetică.

Din nefericire, bisericile noastre s-au sustras masiv de la îndatoririle lor în acest domeniu. Nu este îndeajuns ca grupurile de tineret și orele de școală duminicală să se concentreze pe divertisment și pe gânduri devoționale artificiale sau naive. Trebuie să ne pregătim copiii pentru război.

Să nu îndrăznim să îi trimitem în liceele publice ori în universități înarmați cu săbii de cauciuc și armuri de plastic! A trecut vremea jocurilor.

Trebuie să avem pastori instruiți în apologetică și implicați intelectual în cultura noastră, care pot să își păstorească turma în mijlocul lupilor. De exemplu, este necesar ca pastorii să știe câte ceva despre știința contemporană. John La Shell, el însuși pastor într-o biserică baptistă, ne avertizează că „pastorii nu își mai pot permite să ignore rezultatele și supozițiile fizicii moderne. Ideile acestea se infiltrează tot mai adânc în conștiința comună, prin mijlocirea revistelor, lucrărilor de popularizare și chiar a romanelor. Dacă nu ne familiarizăm cu ele, ne-am putea trezi într-un soi de văgăună intelectuală, incapabili să facem față omului citit care locuiește peste drum de noi.”³ Același lucru este valabil pentru sfera filosofiei și a criticii biblice: la ce bun să predici, bunăoară, despre valorile creștine, când există un procent ridicat de persoane, chiar și dintre creștini, care afirmă că nu cred în adevărul absolut? Sau la ce bun să citezi doar din Biblie pe parcursul unui studiu biblic cu tentă evanghelistică, dacă cineva din grup afirmă că Jesus Seminar a demonstrat că evangheliile nu sunt demne de încredere? Dacă pastorii nu reușesc să își facă temele în aceste domenii, o parte semnificativă din populație – din păcate, cei mai inteligenți și deci cei mai influenți oameni din societate, precum doctorii, profesorii, jurnaliștii, avocații, afaceriștii și așa mai departe – vor rămâne neatinși de slujirea lor.

Tot călătorind, am avut ocazia să întâlnesc oameni care mi-au povestit cum au fost salvați dintr-o apostazie vădită, citind o carte de apologetică sau vizionând înregistrarea unei dezbateri. În cazul lor, apologetica a fost mijlocul prin care Dumnezeu a facilitat rămânerea lor în credință. Firește că apologetica nu poate garanta acest lucru, dar poate fi de mare ajutor și, în unele cazuri, se poate dovedi, în providența lui Dumnezeu, realmente necesară. De exemplu, după o prelegere ținută la Princeton University pe tema argumentelor pentru existența lui Dumnezeu, m-a abordat un tânăr care voia să discute cu mine. Încercând în mod evident să își rețină lacrimile, el mi-a povestit cum, cu câțiva ani în urmă, se luptase cu îndoielile și ajunsese pe punctul de a-și pierde credința. Apoi însă, cineva îi dăruise o înregistrare video a uneia dintre dezbaterile mele. Tânărul mi-a mărturisit: „Asta m-a ferit să îmi pierd credința. Nu am suficiente cuvinte pentru a vă mulțumi.”

I-am spus: „Domnul a fost Cel ce te-a salvat de la cădere.”

³ Notă critică aparținând lui Ian G. Barbour, *Religion in an Age of Science*, revizuită de John K. La Shell, în *Journal of the Evangelical Theological Society*, 36, 1993, p. 261.

„Așa este”, mi-a răspuns, „dar v-a folosit pe dumneavoastră. Vă mulțumesc din tot sufletul.” I-am mărturisit cât de mult mă bucur pentru el și l-am întrebat ce planuri are pentru viitor. „Urmează să absolv colegiul anul acesta”, mi-a spus, „și plănuiesc să merg la seminar. Voi intra în pastorală.” Slavă lui Dumnezeu pentru biruința din viața acestui tânăr!

Însă apologetica creștină face mult mai mult decât să ne ferească de căderi. Efectele pozitive, ziditoare ale pregătirii apologetice sunt chiar mai evidente. Bisericele americane sunt pline de creștini care se complac în neutralitate intelectuală. Mințile lor de creștini se risipesc. Una dintre consecințele acestei stări de lucruri este o credință imatură, superficială. Oamenii care se mulțumesc să se dea în *montagne-russe*-ul experienței emoționale se înșală singuri, privându-se de o credință creștină mai profundă și mai bogată, prin faptul că neglijează latura intelectuală a acestei credințe. Ei cunosc prea puțin din bogățiile înțelegerii adânci a adevărului creștin, din bogățiile încrederii inspirate de descoperirea faptului că credința ta personală este logică și în acord cu realitatea propriei experiențe și a stabilității pe care o conferă vieții convingerea că credința ta personală este adevărată în mod obiectiv. Unul dintre cele mai satisfăcătoare rezultate ale conferințelor anuale de apologetică organizate de Evangelical Philosophical Society în bisericile locale în timpul convențiilor noastre anuale este că vedem cum deodată se face lumină în mințile multor laici, atunci când descoperă, pentru prima oară în viața lor, că au motive întemeiate pentru a crede că creștinismul este adevărat și că există o parte a trupului lui Cristos despre care ei nu știau și care se luptă necurmat cu conținutul intelectual al credinței creștine.⁴

De asemenea, văd efectele pozitive ale apologeticii atunci când particip la dezbateri în campusurile universitare. De regulă, sunt invitat în campus pentru a discuta cu vreun profesor cunoscut pentru atitudinea sa abuzivă față de studenții creștini, la cursurile lui. Organizăm o dezbatere publică, de pildă pe tema existenței lui Dumnezeu, sau despre creștinism versus umanism, sau despre vreo altă asemenea temă. În nenumărate ocazii am descoperit că, deși persoanele respective se pricep destul de bine să domine și să înfrângă intelectual un puști de optsprezece ani, în timpul unui curs, nu pot nici măcar să își susțină punctul de vedere în confruntările directe cu un coleg de-al lor. John Stackhouse observa odată, într-o discuție cu mine, că aceste dezbateri sunt de fapt o versiune occidentalizată a ceea ce misiologii numesc „clocniri ale puterilor cerești”. Consider remarca sa deosebit de ingenioasă. În urma acestor întâlniri, studenții creștini simt o

⁴ Pentru mai multe informații despre aceste conferințe laice extraordinare, vizitați pagina www.epsociety.org.

reînnoire a încrederii în credința lor, pot sta cu capul sus, mândri că sunt creștini și capătă o mai mare îndrăzneală în a vorbi deschis despre Cristos în campusurile universitare.

Mulți creștini nu își împărtășesc credința cu necredincioșii pur și simplu din pricina fricii. Se tem că necreștinii le vor pune vreo întrebare sau vor ridica o obiecție la care ei nu vor putea răspunde. Din acest motiv, aleg să rămână tăcuți, ascunzându-și lumina sub obroc, în neascultare de porunca lui Cristos. Pregătirea apologetică constituie un impuls uriaș adus evanghelizării, căci nimic nu inspiră mai mult încrederea și îndrăzneala, decât conștientizarea faptului că ai motive întemeiate pentru a crede ceea ce crezi, precum și răspunsuri potrivite la întrebările și obiecțiile tipice pe care le-ar putea ridica necredinciosul. Instruirea temeinică în sfera apologeticii este una dintre cheile evanghelizării neînfricate. Din această perspectivă, precum și din multe altele, apologetica ajută la zidirea trupului lui Cristos, prin întărirea credincioșilor.

3) *Evanghelizarea necredincioșilor.* Probabil că puțini m-ar contrazice când afirm că apologetica întărește credința credincioșilor creștini. Însă mulți vor spune că apologetica nu este foarte utilă în evanghelizare. Așa cum am precizat mai devreme, aceștia pretind că nimeni nu vine la Cristos prin argumente. (Nici nu mai știu de câte ori am auzit această lozincă.)

În mod cert, această atitudine de superioritate, care desconsideră rolul apologeticii în evanghelizare nu corespunde concepției biblice despre subiect. Citind cartea Faptele apostolilor, este evident că procedura standard a apostolilor era să argumenteze adevărul concepției creștine despre lume și viață atât în discuțiile cu evreii, cât și cu păgânii (de exemplu, Fapte 17:2-3, 17; 19:8; 28:23-24). Atunci când le vorbeau evreilor, apostolii făceau apel la profețiile împlinite, la minunile lui Isus și îndeosebi la învierea Lui, ca dovezi ale faptului că El a fost Mesia (Fapte 2:22-32). În schimb, stând în fața auditoriului dintre neamuri, care nu accepta Scripturile ebraice, apostolii aduceau în discuție lucrarea măiastră a lui Dumnezeu în creație, ca dovadă a existenței Creatorului (Fapte 14:17). Mai apoi, făceau apel la depozițiile martorilor oculari ai învierii lui Cristos, pentru a demonstra punctual că Dumnezeu S-a revelat în Isus Cristos (Fapte 17:30-31; 1 Cor. 15:3-8).

Sincer să fiu, bănuiala mea este că cei care consideră apologetica inutilă în evanghelizare nu fac ei înșiși suficientă evanghelizare. Cred, de asemenea, că ei au încercat să folosească ocazional argumente apologetice și și-au dat seama că ele nu l-au convins pe necredincios. Drept urmare, au tras concluzia general valabilă că apologetica este inefficientă în evanghelizare.

Într-o oarecare măsură, aceste persoane sunt doar victimele unor false așteptări. Dacă ne gândim că doar o minoritate dintre cei care aud

Evanghelia o vor accepta și doar o minoritate dintre cei care o acceptă o vor face pe temeieri intelectuale, nu ar trebui să ne surprindă că numărul oamenilor pentru care apologetica își dovedește eficiența este relativ scăzut. Prin însăși natura lucrurilor, ar trebui să ne așteptăm ca majoritatea necredincioșilor să rămână neconvinși de argumentele noastre apologetice, la fel cum majoritatea rămân nesensibilizați de predicarea crucii.

Atunci de ce să ne mai batem capul cu acea minoritate din minoritate pentru care apologetica se dovedește eficientă? Mai întâi, pentru că orice om este scump înaintea lui Dumnezeu și că pentru fiecare a murit Cristos. Asemenea unui misionar chemat să încerce să evanghelizeze un grup etnic obscur, apologetul creștin poartă povara de a ajunge la acea minoritate din populație care va răspunde argumentelor raționale și dovezilor.

Însă, în al doilea rând – iar aici situația diferă radical de cea a grupului etnic obscur –, acest grup populațional, deși relativ puțin numeros, are o influență enormă. Printre ei s-a numărat, bunăoară, C.S. Lewis. Gândiți-vă doar la impactul pe care convertirea unui singur om continuă să o aibă și astăzi! Am constatat de-a lungul timpului că oamenii care rezonează cel mai mult cu lucrarea mea apologetică sunt îndeobște ingineri, profesioniști din domeniul medical și avocați. În prezent, oamenii din categoriile amintite au cea mai mare influență în modelarea culturii noastre. Prin urmare, evanghelizarea acestei minorități va aduce un seceriș bogat pentru împărăția lui Dumnezeu.

În orice caz, concluzia generală că apologetica ar fi ineficientă în evanghelizare este una pripită. Nu demult, Lee Strobel remarca faptul că a și pierdut socoteala celor care s-au întors la Cristos prin intermediul cărților sale *The Case for Christ* (în românește, *Pledoarie pentru Cristos*) și *The Case for Faith* (în românește, *Pledoarie pentru credința creștină*). Oratori precum Josh McDowell și Ravi Zacharias au adus mii de oameni la Cristos printr-o evanghelizare orientată apologetic. Totodată, într-o notă personală, nici experiența mea nu mi-a arătat că apologetica ar fi ineficientă în evanghelizare. Vedem mai mereu, cu încântare, cum unii oameni ajung să își dedice viața lui Cristos prin prezentări ale Evangheliei orientate apologetic. Câteodată închei discuțiile pe marginea argumentelor pentru existența lui Dumnezeu sau a dovezilor privind învierea lui Cristos sau despre apărarea particularismului creștin cu o rugăciune de dedicare, prin care cei prezenți își pot dărui viața lui Cristos, iar cardurile pentru comentarii ne arată mai apoi că unii studenți și-au luat într-adevăr un asemenea angajament. Am fost martor la întoarcerea la Cristos a unor studenți după audierea chiar și numai a unei singure pledoarii de apărare a argumentului cosmologic *kalām*.

De asemenea, a fost mișcător să întâlnesc oameni care s-au întors la Cristos citind vreun text scris de mine. Bunăoară, cu câțiva ani în urmă,

pe când conferențiam în Rusia, am cunoscut un bărbat din orașul Minsk, din Bielorusia. El mi-a povestit că, la scurtă vreme după căderea comunismului, auzise pe cineva citind în limba rusă cartea mea *The Existence of God and the Beginning of the Universe*, la un post de radio din Minsk. Înainte să se termine emisiunea, era deja convins că Dumnezeu există și își predase viața lui Cristos. La momentul discuției noastre, Îl slujea pe Dumnezeu ca prezbiter într-o biserică baptistă din Minsk. Slavă Domnului! Recent, la Texas A&M University, am făcut cunoștință cu o femeie care participa la una din prelegerile pe care le-am ținut acolo. Mi-a spus, cu lacrimi în ochi, că vreme de douăzeci și șapte de ani stătuse departe de Dumnezeu și se simțea deznădăjduită și fără niciun scop în viață. Odată, pe când răsfoia cărțile dintr-o librărie, a dat peste volumul meu *Will the Real Jesus Please Stand Up?*, care conține dezbaterea mea cu John Dominic Crossan, copreședinte al grupului radical Jesus Seminar, și a cumpărat un exemplar. Citind cartea, mi-a spus ea, a simțit că în mintea ei se aprinde deodată lumina și și-a dăruit viața lui Cristos. Când am întrebat-o cu ce se ocupă, mi-a spus că este psiholog și că lucrează la o închisoare pentru femei, din Texas. Gândiți-vă numai ce influență creștină puternică poate avea ea, într-un mediu atât de apăsător de disperare!

Poveștile de felul acesta ar putea continua la nesfârșit. Prin urmare, cei care susțin că apologetica nu este eficientă în cazul necredincioșilor vorbesc, probabil, din propria lor experiență limitată. Atunci când apologetica este prezentată cu persuasiune și când este sensibil îmbinată cu prezentarea Evangheliei și cu mărturia personală, Duhul lui Dumnezeu binevoiește să o folosească pentru a atrage anumiți oameni la Sine.

Așadar, apologetica creștină reprezintă o parte vitală a curriculumului teologic. În cartea aceasta ne vom concentra mai degrabă asupra chestiunilor teologice, decât asupra celor de ordin practic, de felul „cum să...”. În același timp, sunt conștient că rămâne, totuși, întrebarea cum putem aplica materialul teoretic pe care îl vom acumula prin acest curs. Dintotdeauna am fost de părere că cel mai bine este să lăsăm această problemă în seama și spre rezolvarea fiecăruia în parte, potrivit tipului de lucrare spirituală la care se simte el chemat. În definitiv, sunt interesat să instruiesc nu doar pastori, ci și specialiști în teologie sistematică, în filosofia religiei și în istoria bisericii. Însă de-a lungul timpului am observat că unii oameni chiar nu știu cum să transpună teoria în practică. De aceea, am inclus câte o subsecțiune despre aplicarea practică a celor învățate, după fiecare secțiune majoră a cursului. Știu că materialul teoretic are o latură practică, deoarece eu însumi îl aplic adesea în evanghelizare și ucenicizare și văd cum Dumnezeu îl folosește.

Două tipuri de apologetică

Domeniul apologeticii poate fi divizat *grosso modo* în două categorii: apologetica ofensivă (sau pozitivă) și apologetica defensivă (sau negativă). Apologetica ofensivă caută să prezinte o pledoarie pozitivă pentru adevărurile proclamate de creștinism. Apologetica defensivă caută să anuleze obiecțiile față de respectivele adevăruri. Apologetica ofensivă se subîmparte, la rândul ei, în două categorii: teologia naturală și dovezile creștine. Sarcina teologiei naturale este să ofere argumente și dovezi în sprijinul teismului, independent de revelația divină, pe care o socotim normativă. Argumentele ontologice, cosmologice, teleologice și morale pentru existența lui Dumnezeu sunt exemple clasice de argumente ale teologiei naturale. Scopul dovezilor creștine este să arate de ce teismul specific creștin este adevărat. Printre dovezile creștine tipice se numără profețiile împlinite, afirmațiile radicale despre Sine ale lui Cristos, veridicitatea istorică a evangheliilor și așa mai departe. O subîmpărțire similară există și în cazul apologeticii defensive. În diviziunea corespunzătoare teologiei naturale, apologetica defensivă se adresează obiecțiilor formulate la adresa teismului. Aici, chestiunile de maximă importanță sunt pretinsa incoerență dintre conceptul de Dumnezeu și problema răului. La fel, dovezile creștine din apologetica ofensivă își găsesc corespondentul în apărarea față de obiecțiile la adresa teismului biblic. Domeniul acesta este dominat de obiecțiile ridicate de critica biblică modernă și de știința contemporană.

În practica de zi cu zi, aceste două abordări fundamentale – cea ofensivă și, respectiv, cea defensivă – se pot îmbina. De exemplu, una dintre modalitățile de a construi o apărare în chestiunea răului din lume ar putea fi să oferim un argument moral pozitiv pentru existența lui Dumnezeu, tocmai având în vedere răul moral din lume. Sau, atunci când prezentăm o pledoarie pozitivă pentru învierea lui Cristos, va trebui, poate, să răspundem unor obiecții pe care le ridică critica biblică față de credibilitatea istorică a narațiunilor despre înviere. Totuși, în general, fiecare dintre cele două abordări își păstrează un impact distinct, specific: scopul apologeticii ofensive este să dovedească existența unor motive întemeiate pentru a crede că creștinismul este adevărat, pe când scopul apologeticii defensive este să dovedească faptul că nu ni se oferă motive întemeiate pentru a crede că creștinismul este fals.

Aruncând o privire la cuprinsul acestei cărți, oricine poate vedea limpede că ea constituie un curs de apologetică ofensivă, mai degrabă decât defensivă. Deși nădăjduiesc ca într-o bună zi să scriu o carte cuprinzând un curs de apologetică defensivă, consider că un prim curs în această disciplină ar trebui să aibă o natură pozitivă. Două sunt motivele care stau la baza acestei convingeri. Mai întâi, o apologetică pur negativă nu ne spune

decât ce *nu* ar trebui să credem, nicidecum ce ar trebui să credem. Chiar dacă cineva ar reuși să respingă toate obiecțiile cunoscute la adresa creștinismului, tot n-ar avea niciun motiv să creadă că creștinismul este adevărat. În epoca pluralistă pe care o trăim, nevoia de apologetică pozitivă este cu atât mai urgentă. În al doilea rând, dacă avem la îndemână o justificare pozitivă a credinței creștine, automat vom reuși să desființăm toate concepțiile concurente despre lume și viață, cărora le lipsește o apărare la fel de puternică. Prin urmare, dacă avem o pledoarie solidă și convingătoare pentru creștinism, nu trebuie să devenim experți în religii comparate și secte creștine pentru a combate cu succes fiecare dintre aceste concepții opuse creștinismului. Dacă apologetica noastră pozitivă este mai bună decât a lor, atunci ne-am făcut treaba, dovedind adevărul creștinismului. Chiar dacă ne confruntăm cu o obiecție la care nu putem răspunde, tot putem să ne recomandăm călduros credința, ca fiind mai plauzibilă decât competitorii săi, dacă argumentele și dovezile în sprijinul aserțiunilor creștine despre adevăr sunt mai puternice decât cele care susțin obiecția rămasă fără răspuns. Din aceste motive, am căutat în cartea de față să expun o pledoarie pozitivă pentru credința creștină care, nădăjduiesc, vă va fi de folos pentru confirmarea și recomandarea credinței dumneavoastră altora.

Pentru mulți cititori, o mare parte din acest suport de curs va fi nou și dificil. Totuși, *întreg* materialul este important, iar dacă vă aplecați cu sârguință asupra lui, pentru a-l stăpâni și a interacționa cu el în mod personal și cu spirit critic, nu mă îndoiesc că îl veți găsi la fel de captivant pe cât este de important.

Partea întâi

De fide

1

De unde știi că creștinismul este adevărat?

Inainte de a încerca să construim o pledoarie pentru creștinism, trebuie să lămurim câteva întrebări fundamentale despre natura și relația dintre credință și rațiune. Mai precis, de unde știm că creștinismul este adevărat? Pentru că facem un salt al credinței sau pentru că ne bazăm pe autoritatea Cuvântului lui Dumnezeu, chiar dacă ambele aceste explicații nu se întemeiază pe rațiune? Oare experiența religioasă ne asigură de adevărul credinței creștine, astfel încât nu mai este nevoie de nicio altă întemeiere? Sau este nevoie, în fapt, de o temelie construită din dovezi a credinței noastre, fără de care credința ar fi nejustificată și irațională? Putem răspunde mai bine la aceste întrebări dacă trecem în revistă scrierile câtorva dintre cei mai reprezentativi gânditori din trecutul omenirii.

Contextul istoric

Perioada medievală

Haideți ca, în cadrul analizei noastre istorice, să ne oprim mai întâi la Augustin (354–430) și la Toma d’Aquino (1224–1274). Abordările lor au avut un impact determinant asupra Evului Mediu.

AUGUSTIN

Atitudinea lui Augustin față de credință este foarte dificil de interpretat, cu atât mai mult cu cât se pare că opiniile sale au evoluat de-a lungul anilor. Uneori avem impresia că era un normativist strict; altfel spus, susținea că temeiul credinței este autoritatea divină, clară și indiscutabilă.

Această autoritate poate fi exprimată fie în Scripturi, fie în biserică. Astfel, Augustin mărturisea: „Nu ar trebui să cred Evanghelia decât așa cum mă simt îndrumat să o fac de autoritatea Bisericii Catolice.”¹ Autoritatea Scripturii este prețuită și respectată chiar mai mult decât cea a bisericii. Dat fiind că Scripturile sunt insuflate de Dumnezeu, ele sunt cu totul lipsite de greșală, astfel că pot fi crezute întru totul.² O asemenea perspectivă asupra autorității pare să sugereze că rațiunea nu are niciun rol în justificarea credinței și uneori Augustin chiar lasă această impresie. El susține că omul trebuie mai întâi să creadă, ca să poată cunoaște.³ Îi plăcea mult să citeze versetul Isaia 7:9, în versiunea Septuaginta: „Dacă nu credeți, nu veți înțelege.” Principiul fundamental al tradiției augustiniene – care s-a perpetuat în Evul Mediu – a fost *fides quaerens intellectum*: credința în căutarea înțelegerii.

Însă din anumite afirmații ale lui Augustin înțelegem limpede că el nu este adept al unui normativism acceptat fără rezerve. El susținea, dimpotrivă, că autoritatea și rațiunea cooperează pentru a ne conduce la credință. Autoritatea cere credință și îl pregătește pe om pentru rațiune, iar rațiunea, la rândul ei, conduce la înțelegere și cunoaștere. Dar, în același timp, rațiunea nu este cu totul absentă din sfera autorității, căci fiecare om trebuie să cântărească bine pe cine crede, iar autoritatea supremă aparține adevărului bine cunoscut; altfel spus, adevărul – atunci când îl cunoaștem limpede – poate revendica în cea mai mare măsură autoritate, deoarece el cere consimțământul nostru. Potrivit lui Augustin, este de datoria noastră să analizăm pe care oameni sau ce cărți ar trebui să credem, pentru a ne închina așa cum trebuie lui Dumnezeu. În cartea sa despre doctrina Scripturii la Augustin, Gerhard Strauss explică faptul că, deși pentru Augustin Scriptura este înzestrată cu autoritate absolută și inerantă în ea însăși, ea nu poartă credibilitate în ea însăși; cu alte cuvinte, oamenii nu vor accepta în mod automat autoritatea ei, atunci când o aud. Astfel stând lucrurile, trebuie să existe anumite semne certe (*indicia*) de credibilitate, care să îi facă autoritatea evidentă. Pe baza acestor semne, putem crede că Scriptura este Cuvântul plin de autoritate al lui Dumnezeu și ne putem supune autorității sale. Principalele semne în sprijinul autorității Scripturii pe care Augustin le aduce în discuție sunt miracolul și profeția. Deși multe religii se laudă cu revelații care arată calea mântuirii, numai

¹ Augustin, *Contra Epistolam Manichaei quam vocant Fundamenti*, 5.6.

² Augustin, *Epistolae*, 82, 3; *idem*, *De civitate dei*, 21, 6, 1.

³ Augustin, *De libero arbitrio*, 2, 1, 6.

Scripturile au susținerea miracolului și profeției, care le dovedesc drept adevărata autoritate.

Așadar, normativismul lui Augustin pare însoțit de rezerve drastice. Poate că am putea explica mai bine aparenta inconsecvență a lui Augustin dacă ne gândim la înțelesul medieval al ideii de autoritate. În biserica timpurie, autoritatea (*auctoritas*) includea nu numai adevărurile teologice, ci și întreaga tradiție de cunoaștere acumulată din trecut. Relația dintre autoritate și rațiune nu era aceeași cu cea dintre credință și rațiune, ci se aseamăna mai degrabă cu relația dintre toată cunoașterea din trecut și înțelegerea din zilele noastre. Cunoașterea din trecut era acceptată pur și simplu, datorită autorității sale. Aceasta pare să fi fost atitudinea lui Augustin. El face distincția între ce *vedem* că este adevărat și ce *credem* că este adevărat. *Vedem* că ceva este adevărat fie prin percepție fizică, fie prin demonstrație rațională. *Credem* că ceva este adevărat pe baza mărturiei altora. Așadar, în ce privește miracolul și profeția, Augustin spune că veridicitatea relatărilor despre evenimente trecute sau viitoare trebuie crezută, iar nu cunoscută prin inteligența proprie. Altundeva, el declară că omul ar trebui să creadă în Dumnezeu pentru că credința în El ne este explicată în cărțile unora care și-au lăsat mărturiile în formă scrisă, confirmând că au trăit alături de Fiul lui Dumnezeu și că au văzut lucruri care nu s-ar fi putut întâmpla, dacă nu ar exista un Dumnezeu. Apoi concluzionează că omul trebuie să creadă, înainte de a putea cunoaște. De vreme ce, pentru Augustin, dovezile istorice cu privire la miracol și profeție se situează undeva în trecut, înseamnă că ele aparțin tărâmului autorității, nu celui al rațiunii. Astăzi, pe de altă parte, am considera că o asemenea procedură reprezintă o încercare de a-i oferi autorității un temei rațional, prin mijlocirea apologeticii istorice.

Odată ajunși aici, întrebarea evidentă care se ridică este: De ce am accepta autoritatea scriitorilor din trecut, fie că vorbim de autorii operelor clasice, fie de autorii Scripturii? Este clar că, pentru a ocoli un raționament circular, Augustin nu poate spune că ar trebui să acceptăm autoritatea evangheliștilor datorită autorității Scripturii, căci tocmai mărturia evangheliștilor în privința minunilor și profețiilor împlinite ar trebui să evidențieze autoritatea Scripturii. Așadar, Augustin este nevoit fie să propună un motiv pentru care să acceptăm autoritatea evangheliștilor, considerându-i demni de încredere, fie să abandoneze această abordare orientată istoric. De vreme ce nu avea la dispoziție metoda istorică, prima alternativă îi rămânea închisă. În consecință, a ales-o pe cea de-a doua. Augustin recunoaște cu sinceritate că scrierile ce cuprind narațiunea referitoare la Cristos aparțin unei istorii antice, pe care oricine ar putea refuza să o creadă. De aceea se îndreaptă către miracolul prezent al bisericii,

ca temei pentru acceptarea autorității Scripturii. El considera însăși existența puternicei și universalei biserici un semn imposibil de respins al faptului că Scripturile sunt adevărate și divine.

Trebuie să observăm că Augustin nu fundamentează autoritatea Scripturii pe autoritatea bisericii, căci el susține că autoritatea Scripturii o întrece chiar și pe cea a bisericii. Dimpotrivă, el face pe mai departe apel la semnul minunilor, nu atât la minunile din evanghelii, care sunt iremediabil îndepărtate în trecut, ci la miracolul prezent și evident al bisericii. În cartea sa *Despre cetatea lui Dumnezeu*, Augustin afirmă că, chiar dacă necredinciosul respinge toate minunile biblice, îi rămâne înaintea un miracol măreț, uluitor – de fapt, singurul de care are nevoie –, și anume realitatea că întreaga lume crede în creștinism, fără beneficiul minunilor din evanghelii.⁴ Interesant este faptul că, făcând apel la un miracol actual ca semn al autorității Scripturii, Augustin pare să fi negat implicit normativismul, de vreme ce semnul nu a avut loc în trecut, pe tărâmul autorității unde ar fi putut fi doar crezut, ci în prezent, unde poate fi văzut și cunoscut. Oricum, importanța pe care o acordă Augustin autorității biblice și semnelor de credibilitate avea să dea tonul teologiei medievale ulterioare.

TOMA D'AQUINO

Lucrarea Aquinatului *Summa contra gentiles*, scrisă pentru a combate filosofia greco-arabă, este cea mai însemnată lucrare apologetică din Evul Mediu, deci merită cu prisosință atenția noastră. Toma elaborează un cadru de referință pentru relația dintre credință și rațiune, care include și semnele de credibilitate augustiniene. El începe făcând o distincție în sfera adevărilor despre Dumnezeu. Pe de o parte, există adevăruri care depășesc pe de-a-ntregul capacitatea rațiunii omenești – bunăoară, doctrina Sfintei Treimi. Pe de altă parte, multe dintre adevăruri, precum existența lui Dumnezeu, sunt accesibile rațiunii omenești. În primele trei părți ale lucrării *Summa contra gentiles*, Toma încearcă să dovedească aceste adevăruri ale rațiunii, inclusiv existența și natura lui Dumnezeu, orânduirea creației, natura și sfârșitul omului și așa mai departe. Însă, când ajunge la cea de-a patra parte, în care se ocupă de subiecte precum Trinitatea, întruparea, sacramentele și evenimentele sfârșitului, își schimbă dintr-odată abordarea. Toma afirmă că aceste lucruri trebuie dovedite prin autoritatea Sfintei Scripturi, iar nu prin rațiunea noastră. De vreme ce aceste doctrine trec dincolo de rațiune, ele sunt pe bună dreptate obiecte ale credinței.

La prima vedere, aceasta pare a sugera că, pentru Aquinat, adevărurile credinței sunt taine, situate cumva „mai presus de logică”. Însă trebuie

⁴ Augustin, *De civitate dei*, 22, 5.

să pășim cu precauție. Căci, după cum îl înțeleg eu pe Aquinat, nu așa își definește el termenii. Dimpotrivă, el pare să spună că adevărurile credinței trec dincolo de rațiune în sensul că ele nu sunt nici evidente în mod empiric, nici demonstrabile cu certitudine absolută. El nu sugerează sub nicio formă că adevărurile credinței transcend logica aristotelică, ci doar că pur și simplu nu există date empirice care să facă aceste adevăruri evidente sau din care am putea deduce respectivele adevăruri. De exemplu, deși existența lui Dumnezeu poate fi dovedită prin prisma efectelor sale, nu există date empirice din care să deducem Trinitatea. Sau, un alt exemplu: învierea escatologică a morților nu poate fi dovedită, deoarece nu există vreo dovadă empirică privind acest eveniment viitor. În altă parte, Toma arată limpede că nici adevărurile credinței nu pot fi demonstrate exclusiv pe cale rațională. El susține că noi, creștinii, trebuie să folosim doar argumente care își dovedesc cu certitudine absolută concluziile; căci dacă folosim doar argumente ce țin de probabilitate, insuficiența acelor argumente nu va face decât să îi confirme necredinciosului justețea necredinței sale.⁵

Prin urmare, distincția pe care Toma o face între adevărurile rațiunii și adevărurile credinței se aseamănă mai degrabă cu cea a lui Augustin, între a vedea și a crede. Adevărurile rațiunii se pot „vedea” – altfel spus, pot fi ori dovedite cu o certitudine rațională, ori acceptate ca fiind evidente în mod empiric – , pe când adevărurile credinței trebuie crezute, de vreme ce nu sunt nici evidente empiric, nici demonstrabile în mod rațional. Asta nu înseamnă că adevărurile credinței sunt incompreensibile sau „mai presus de logică”.

Oare faptul că adevărurile credinței pot fi doar crezute implică în mod necesar faptul că Toma este, în ultimă instanță, fideist sau normativist? Răspunsul care ni se impune este, în mod clar, nu. Căci, la fel ca Augustin, el susține pe mai departe că Dumnezeu ne oferă semnul minunilor și pe cel al profețiilor, care slujesc la confirmarea adevărilor credinței, fără însă a le demonstra în mod direct. Grație acestor semne, afirmă Aquinatul, omul poate vedea adevărurile credinței: „Și astfel ele au fost văzute de cel care crede, căci el nu ar fi crezut dacă nu ar fi văzut că acestea merită crezute, fie datorită evidenței semnelor, fie datorită vreunei alte «cauze» de acest fel.”⁶ De aici pare a se înțelege cât se poate de clar că Aquinatul credea că există temeuri solide pentru a accepta adevărurile credinței în ansamblu. Dovezile minunilor și profețiilor, deși indirecte, sunt irezistibile. De exemplu, doctrina Trinității este un adevăr al credinței pentru că nu poate

⁵ Toma d'Aquino, *Summa theologiae*, I^a, q. 32, art. 1; cf. *idem*, *Summa contra gentiles*, I, 9.

⁶ Toma d'Aquino, *Summa contra gentiles*, III, 154; I, 6.

fi demonstrată în mod direct prin niciun argument; cu toate acestea, ea este dovedită indirect în măsura în care credibilitatea adevărurilor credinței, în ansamblu, este întărită prin semnele divine.

Așadar, metoda adoptată de Toma poate fi rezumată în trei pași: (1) profețiile împlinite și miracolele conferă credibilitate ideii că Scripturile ca tot unitar sunt o revelație din partea lui Dumnezeu. (2) Ca revelație din partea lui Dumnezeu, Scriptura este înzestrată cu autoritate absolută. (3) În consecință, doctrinele acestea desprinse din Scriptură, care nu sunt nici demonstrabile prin argumente, nici evidente în mod empiric pot fi acceptate prin credință, pe baza autorității Scripturii. De aceea, Aquinatul poate afirma că potrivnicul ar putea fi convins de adevărurile credinței pe baza autorității Scripturii, așa cum este ea confirmată de Dumnezeu prin minuni.⁷

Se ridică iarăși întrebarea: de unde știm că presupusele minuni sau profețiile împlinite au avut realmente loc? Gânditorii medievali, care nu dispuneau de metoda istorică, nu au știut să răspundă acestei întrebări. În schimb, ei au dezvoltat un cadru filosofic de referință în care semnele credibilității confirmau adevărurile credinței, însă nu aveau nicio cale de a demonstra semnele în sine. În mare, singurul argument era dovada indirectă a lui Augustin referitoare la miracolul bisericii. În acest context, Toma declară:

O asemenea convertire nemaipomenită a lumii la credința creștină este o dovadă indubitabilă a faptului că astfel de semne s-au petrecut cu adevărat. ... Căci ar fi cel mai nemaipomenit semn dintre toate dacă, în absența vreunor semne nemaipomenite, lumea ar fi fost convinsă de niște oameni simpli și modești să creadă lucruri atât de anevoioase, să înfăptuiască lucruri atât de dificile și să nădărduiască lucruri atât de sublime.⁸

Trebuie adăugată o ultimă precizare. Vedem la Aquinat reducerea credinței la o simplă categorie epistemologică; altfel spus, credința nu mai însemna încredere sau dedicarea inimii, ci devenise o cale a cunoașterii, complementară rațiunii. Credința însemna, în esență, asentimentul intelectual față de un set de doctrine imposibil de dovedit pe cale rațională; de aici concepția Aquinatului că o doctrină nu poate fi în același timp cunoscută și crezută: dacă o cunoști sau o înțelegi (prin rațiune), atunci nu o poți și crede (prin credință). Așadar, Aquinatul diminuează proiecția credinței ca încredere sau angajament. Aceeași înțelegere intelectualistă a credinței caracteriza și documentele Conciliului de la Trent și a Conciliului Vatican I, însă a suferit oarecare ajustări în documentele Conciliului Vatican II.

⁷ *Ibidem*, I, 9.

⁸ *Ibidem*.

întrebări, Plantinga își amplifică explicația, incluzând în ea nu doar *sensus divinitatis*, ci și mărturia lăuntrică sau îndemnul Duhului Sfânt.

Explicația extinsă postulează următorul fapt: căderea noastră în păcat a avut consecințe cognitive și afective dezastruoase. *Sensus divinitatis* a fost lezat și deformat, iar rostirile sale, reduse la tăcere. Mai mult chiar, afecțiunile noastre s-au pervertit, astfel că ne împotrivim îndemnelor pe care ni le dă *sensus divinitatis*, atâtea câte au mai rămas, ajungând mai degrabă egocentriști, decât centrați pe Dumnezeu. Dumnezeu, în harul Său, trebuia să găsească o cale de a ne da de știre despre planul de mântuire pe care El ni-l pusese la dispoziție și a ales să o facă în trei moduri: prin Scripturi, care ne prezintă marile adevăruri ale Evangheliei, prin Duhul Sfânt, care remediază vătămările cognitive și afective produse de păcat, astfel încât să putem crede marile adevăruri ale Evangheliei și, nu în cele din urmă, prin credință, care este principala lucrare înfăptuită de Duhul Sfânt în inimile credincioșilor. În opinia lui Plantinga, imboldul lăuntric al Duhului Sfânt poate fi considerat analogul fidel al unei facultăți cognitive, în sensul că și el este un „mecanism” de formare a crezului. Ca atare, crezurile apărute ca urmare a acestui proces îndeplinesc condițiile justificării. Deci putem spune că o persoană cunoaște adevărurile mărețe ale Evangheliei prin imboldul lăuntric al Duhului Sfânt.

De vreme ce cunoaștem adevărurile mărețe ale Evangheliei grație lucrării Duhului Sfânt, nu avem nevoie de dovezi în sprijinul lor. Dimpotrivă, ele sunt realmente elementare pentru noi în ce privește întemeierea și justificarea lor. În consecință, afirmă Plantinga, „potrivit modelului, adevărurile centrale ale Evangheliei se autovalidează”; altfel spus, „dovezile sau temeiurile nu izvorăsc din faptul că sunt crezute pe baza dovezii oferite de alte enunțuri”²³.

Evaluare

„Cum știi că creștinismul este adevărat?” O întrebare pe care probabil că fiecare creștin și-a pus-o. „Cred că Dumnezeu există, cred că Isus a înviat din morți și am experimentat în viața mea această putere care schimbă viața, dar cum știi că toate acestea sunt adevărate?” Problema devine chiar mai acută atunci când avem de-a face cu un individ care fie nu crede în Dumnezeu sau în Isus, fie aderă la vreo altă religie mondială. Se prea poate ca el să ne întrebe cum știm că creștinismul este adevărat și să pretindă să i-o dovedim. Ce ar trebui să spunem, într-o atare împrejurare? Cum știi că creștinismul este adevărat?

²³ *Ibidem*, p. 261–262.

Pentru a răspunde la această întrebare găesc foarte utilă distincția între a *ști* că creștinismul este adevărat și a *arăta* că creștinismul este adevărat.

Cum știm că creștinismul este adevărat

Aici aș vrea să analizăm două subpuncte: mai întâi, rolul Duhului Sfânt și, în al doilea rând, rolul argumentației și dovezilor.

ROLUL DUHULUI SFÂNT

Consider că Dodwell și Plantinga au dreptate când afirmă că, în esență, modul prin care putem ști că creștinismul este adevărat este mărturia autovalidantă a Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Ce vreau să spun cu asta? Că experiența Duhului Sfânt este veridică și neechivocă (deși nu în mod necesar irezistibilă sau indubitabilă) pentru cel care are parte de ea; că o astfel de persoană nu are nevoie de argumente sau dovezi suplimentare pentru a ști, ba chiar a ști cu deplină încredere că experimentează într-adevăr Duhul lui Dumnezeu; că o asemenea experiență nu funcționează, în cazul de față, ca premisă în vreo argumentație care urmărește trecerea de la experiența religioasă la Dumnezeu, ci dimpotrivă, ea reprezintă experimentarea nemijlocită a lui Dumnezeu Însuși; că în anumite contexte, experiența Duhului Sfânt va presupune conștientizarea anumitor adevăruri ale religiei creștine, precum: „Dumnezeu există”, „Eu sunt sub osânda lui Dumnezeu”, „Sunt împăcat cu Dumnezeu”, „Cristos locuiește în mine” și așa mai departe; că o asemenea experiență îi oferă celui ce o are nu numai o siguranță subiectivă privind adevărul creștinismului, ci și cunoașterea obiectivă a acestui adevăr; și, nu în ultimul rând, că argumentele și dovezile incompatibile cu adevărul acesta sunt nimicite de experiența cu Duhul Sfânt a celui care se lasă pe deplin cuprins de ea.

Impresia mea este că Noul Testament promovează o asemenea perspectivă, atât cu privire la credincioși, cât și la necredincioși. La prima vedere, ideea de a face apel la textele scripturistice privind mărturia Duhului poate părea păguboasă sau probabil chiar un argument circular, adică este ca și cum am spune că credem în mărturia Duhului deoarece Scriptura spune că există o asemenea mărturie. Însă, în măsura în care discuția se poartă „intern”, între creștini, este cât se poate de nimerit să prezentăm ceea ce ne învață Scriptura despre epistemologia religioasă. Prin contrast, în interacțiunea cu un necreștin, am putea spune pur și simplu că noi, creștinii, experimentăm cu adevărat mărturia lăuntrică a Duhului lui Dumnezeu.

Credinciosul

Mai întâi, haideți să privim la rolul Duhului Sfânt în viața credinciosului. Atunci când cineva devine creștin, el devine astfel un copil înfiat al

lui Dumnezeu, iar Duhul Sfânt începe să locuiască în viața lui: „Căci toți sunteți fii ai lui Dumnezeu, prin credința în Cristos Isus. ... Și, pentru că sunteți fii, Dumnezeu ne-a trimis în inimă Duhul Fiului Său care strigă: «Ava», adică: «Tată!»” (Gal. 3:26; 4:6). Pavel subliniază încă o dată ideea în Romani 8. Aici, el spune lămurit că mărturia Duhului Sfânt alături de duhul nostru ne îngăduie să știm că suntem copiii lui Dumnezeu: „Și voi n-ați primit un duh de robie, ca să mai aveți frică; ci ați primit un duh de înfiere care ne face să strigăm: «Ava!», adică: «Tată!»” Însuși Duhul adevărește împreună cu duhul nostru că suntem copii ai lui Dumnezeu” (Rom. 8:15–16). Pavel folosește termenul *plērophoria* (încredere desăvârșită, siguranță deplină) pentru a arăta că credinciosul posedă o cunoaștere a adevărului, ca urmare a lucrării Duhului (Col. 2:2; 1 Tes. 1:5; cf. Rom. 4:21; 14:5; Col. 4:12). Uneori, creștinii din zilele noastre o numesc „siguranța mântuirii”; iar siguranța mântuirii reclamă anumite adevăruri despre creștinism, precum: „Dumnezeu îmi iartă păcatele”, „Cristos m-a împăcat cu Dumnezeu” și așa mai departe, astfel încât cel care are siguranța mântuirii are și certitudinea acestor adevăruri.

Și apostolul Ioan arată limpede că Duhul Sfânt din lăuntrul nostru este cel care naște în noi, credincioșii, convingerea cu privire la adevărul creștinismului. „Dar voi ați primit ungera din partea Celui Sfânt și știți orice lucru. ... ungera pe care ați primit-o de la El rămâne în voi și n-aveți trebuință să vă învețe cineva; ci, după cum ungera Lui vă învață despre toate lucrurile și este adevărată, și nu este o minciună, rămâneți în El, după cum v-a învățat ea” (1 Ioan 2:20, 27). Ioan explică aici că Duhul Sfânt este cel care îl învață pe credincios adevărul lucrurilor divine. Neîndoielnic, Ioan nu face decât să ne transmită învățătura lui Isus Însuși atunci când spune: „Dar Mângâietorul, adică Duhul Sfânt, pe care-L va trimite Tatăl în Numele Meu, vă va învăța toate lucrurile și vă va aduce aminte de tot ce v-am spus Eu” (Ioan 14:26). Adevărul că Duhul Sfânt ne învață nu se numără, sunt convins, printre subtilitățile doctrinei creștine. Există prea mulți creștini umpluți de Duhul Sfânt, între care apar totuși diferențe doctrinare, pentru ca lucrurile să stea altfel. Conceptul la care face referire Ioan aici este siguranța lăuntrică pe care Duhul Sfânt ne-o dă cu privire la adevărurile fundamentale ale credinței creștine, ceea ce Plantinga numește marile adevăruri ale Evangheliei. Siguranța aceasta nu este urmarea argumentelor omenești, ci izvorăște direct de la Duhul Sfânt.

S-ar putea ca unii să aducă în discuție 1 Ioan 4:1–3 ca dovadă a faptului că mărturia Duhului Sfânt nu se validează pe sine, ci trebuie pusă la încercare:

Preaiubiților, să nu credeți orice duh, ci verificați duhurile, dacă sunt de la Dumnezeu sau nu, pentru că în lume au ieșit mulți profeți falși. Prin aceasta cunoașteți Duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturisește că Isus Cristos a venit în trup este de la Dumnezeu, iar orice duh care nu-L mărturisește pe Isus nu este de la Dumnezeu, ci este al anticristului, despre care ați auzit că vine; acum el este deja în lume. (NTR)

Însă o asemenea deducție nu ar fi altceva decât o interpretare eronată a pasajului. Ioan nu vorbește despre verificarea mărturiei Duhului în inimile noastre, ci mai degrabă vorbește despre verificarea oamenilor care ne abordează pretinzând că vorbesc prin Duhul Sfânt. El a mai făcut referire și înainte la acești oameni: „Copilașilor, este ceasul cel de pe urmă. Și, după cum ați auzit că are să vină Antihrist, să știți că acum s-au ridicat mulți antihriști: prin aceasta cunoaștem că este ceasul de pe urmă. Ei au ieșit din mijlocul nostru, dar nu erau dintre ai noștri” (1 Ioan 2:18–19). Ioan nu îl încurajează nicio clipă pe credincios să se îndoiască de mărturia Duhului din inima sa, ci afirmă că dacă altcineva pretinde că vorbește prin Duhul Sfânt, atunci, de vreme ce situația este exterioară propriei persoane și implică pretenții cu privire la alte adevăruri care nu pot fi cunoscute nemijlocit, trebuie să verificăm persoana în cauză pentru a stabili dacă aserțiunea pe care o face este adevărată. Însă în propriile noastre vieți, mărturia lăuntrică a Duhului Sfânt este suficientă pentru a ne asigura de adevărurile pe care El le atestă.

De asemenea, Ioan subliniază și alte învățături ale lui Isus referitoare la lucrarea Duhului Sfânt. Bunăoară, din spusele lui Isus, sălășluirea Duhului Sfânt în ființa sa îi oferă credinciosului certitudinea că Isus trăiește în el și că el este în Isus, în sensul că este unit cu El:

Și Eu voi ruga pe Tatăl, și El vă va da un alt Mângâietor, care să rămână cu voi în veac; și anume Duhul adevărului, pe care lumea nu-L poate primi, pentru că nu-L vede și nu-L cunoaște; dar voi îl cunoașteți, căci rămâne cu voi și va fi în voi... În ziua aceea, veți cunoaște că Eu sunt în Tatăl Meu, că voi sunteți în Mine și că Eu sunt în voi. (Ioan 14:16–17, 20)

Ioan ne învață același lucru: „Prin aceasta cunoaștem că El rămâne în noi: prin Duhul pe Care ni L-a dat. ... Prin aceasta cunoaștem că rămânem în El, și El în noi: pentru că ne-a dat din Duhul Său” (1 Ioan 3:24; 4:13 NTR). Ioan folosește sintagma sa caracteristică „prin aceasta cunoaștem” pentru a accentua faptul că noi, creștinii, știm cu toată convingerea că credința noastră este adevărată, că rămânem cu adevărat în Dumnezeu și că Dumnezeu locuiește într-adevăr în noi. Mai mult, Ioan merge până acolo încât pune în contrast încrederea pe care o aduce mărturia Duhului cu cea pe care o generează dovezile omenești:

El, Isus Cristos, este Cel ce a venit cu apă și cu sânge; nu numai cu apă, ci cu apă și cu sânge; și Duhul este Cel ce mărturisește despre lucrul acesta, fiindcă Duhul este adevărul. (Căci trei sunt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Duhul Sfânt, și aceștia trei una sunt.) Și trei sunt care mărturisesc (pe pământ): Duhul, apa și sângele, și aceștia trei sunt una în mărturisirea lor. Dacă primim mărturisirea oamenilor, mărturisirea lui Dumnezeu este mai mare; și mărturisirea lui Dumnezeu este mărturisirea pe care a făcut-o El despre Fiul Său. Cine crede în Fiul lui Dumnezeu are mărturisirea aceasta în el; cine nu crede pe Dumnezeu Îl face mincinos, fiindcă nu crede mărturisirea pe care a făcut-o Dumnezeu despre Fiul Său. (1 Ioan 5:6-10)

Probabil că aici „apa” se referă la botezul lui Isus, iar „sângele”, la răstignirea Lui, acestea două fiind evenimentele care au marcat începutul și sfârșitul lucrării Sale pământești. Așadar, „mărturisirea oamenilor” nu este nimic altceva decât mărturia apostolică privind evenimentele din viața și lucrarea lui Isus. Cu toate că Ioan acordase o importanță deosebită tocmai acestei mărturii apostolice în evanghelia sa (Ioan 20:31, 21:24), aici el declară că, deși primim în mod legitim această mărturie, totuși mărturia lăuntrică este mult mai însemnată! În calitate de creștini, avem mărturia lui Dumnezeu care locuiește în noi, Duhul Sfânt care adevărește împreună cu duhul nostru că suntem copiii lui Dumnezeu.

Prin urmare, chiar dacă argumentele și dovezile se pot folosi pentru a susține credința creștinului, ele nu constituie niciodată baza propriu-zisă a acestei credințe. Pentru credincios, Dumnezeu nu este concluzia unui silogism; El este Dumnezeul cel viu al lui Avraam, Isaac și Iacov, care locuiește în lăuntru nostru. Atunci de unde știe credinciosul că creștinismul este adevărat? O știe datorită mărturiei autovalidante a Duhului lui Dumnezeu, ce sălășluiește în lăuntru său.

Necredinciosul

Dar cum rămâne cu rolul Duhului Sfânt în viața unui necredincios? Faptul că Duhul Sfânt nu locuiește în el înseamnă oare, în mod necesar, că necredinciosul trebuie să se bazeze exclusiv pe argumente și dovezi, pentru a se convinge de adevărul creștinismului? Nu, câtuși de puțin. Potrivit Scripturii, Dumnezeu a pregătit o altă lucrare a Duhului Sfânt, special adaptată nevoilor necredinciosului. Isus descrie această lucrare în Ioan 16: 7-11:

Totuși vă spun adevărul: vă este de folos să Mă duc; căci, dacă nu Mă duc Eu, Mângâietorul nu va veni la voi; dar, dacă Mă duc, vi-L voi trimite. Și când va veni El, va dovedi lumea vinovată în ce privește păcatul, neprihănirea și judecata. În ce privește păcatul: fiindcă ei nu cred în Mine; în ce privește neprihănirea: fiindcă Mă duc la Tatăl, și nu Mă veți mai vedea; în ce privește judecata: fiindcă stăpânitorul lumii acesteia este judecat.

Aici vedem o lucrare întreită a Duhului Sfânt: El îl convinge pe necredincios de propriul păcat, de neprihănirea lui Dumnezeu și de condamnarea sa înaintea lui Dumnezeu. Despre necredinciosul astfel convins se poate, deci, afirma că el cunoaște adevăruri precum „Dumnezeu există”, „eu sunt vinovat înaintea lui Dumnezeu” și așa mai departe.

Și așa și trebuie să fie. Căci, dacă nu ar exista lucrarea Duhului Sfânt, nimeni nu ar deveni *vreodată* creștin. După cum spune Pavel, omul firesc lăsat în voia sa nici măcar nu Îl caută pe Dumnezeu: „Nu este niciun om neprihănit, niciunul măcar. Nu este niciunul care să aibă pricepere. Nu este niciunul care să caute cu tot dinadinsul pe Dumnezeu” (Rom. 3:10–11). Omul care nu este născut din nou nu poate înțelege lucrurile spirituale: „Dar omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie; și nici nu le poate înțelege, pentru că trebuie judecate duhovnicește” (1 Cor. 2:14) și Îi este potrivnic lui Dumnezeu: „Fiindcă umblarea după lucrurile firii pământești este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu, căci ea nu se supune Legii lui Dumnezeu și nici nu poate să se supună” (Rom. 8:7). După cum spunea Isus, oamenii iubesc mai mult întunericul decât lumina. Lăsat în voia sa, omul, prin natura sa, nu ar veni niciodată la Dumnezeu.

Constatarea că există și oameni care Îl caută pe Dumnezeu și sunt gata să creadă în Cristos este o dovadă a faptului că Duhul Sfânt Și-a început deja lucrarea, convingându-i de păcat și atrăgându-i la Sine. Așa cum a spus Isus: „Nimeni nu poate veni la Mine, dacă nu-l atrage Tatăl, care M-a trimis” (Ioan 6:44).

Prin urmare, atunci când o persoană refuză să vină la Cristos, acest lucru nu se întâmplă doar din pricina lipsei de dovezi sau a dificultăților intelectuale: în esență, el refuză să vină pentru că ignoră de bunăvoie și respinge imboldul Duhului lui Dumnezeu asupra inimii sale. Trăgând linia, ne dăm seama că nimeni nu ratează demersul de a deveni creștin din pricina lipsei de argumente; nu devine creștin pentru că iubește mai degrabă întunericul decât lumina și nu vrea să aibă nimic de-a face cu Dumnezeu. Însă oricine răspunde cu mintea deschisă și cu inima deschisă imboldului Duhului lui Dumnezeu poate ști cu certitudine că creștinismul este adevărat, deoarece Duhul lui Dumnezeu îl va convinge de acest lucru. Isus a spus: „Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis pe Mine. Dacă vrea cineva să facă voia Lui, va ajunge să cunoască dacă învățătura este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine” (Ioan 7:16–17). Isus afirmă că, dacă cineva Îl caută cu adevărat pe Dumnezeu, va ști că învățătura lui Isus este într-adevăr de la Dumnezeu.

Așadar, în ultimă instanță, mărturia Duhului lui Dumnezeu este cea care îi încredințează atât pe necredincios, cât și pe credincios de adevărul

creștinismului. Necredinciosul care Îl caută cu sinceritate pe Dumnezeu va fi convins de adevărul mesajului creștin.

Prin urmare, constatăm că pentru credincios și necredincios în egală măsură, lucrarea autovalidantă a Duhului Sfânt este factorul care facilitează cunoașterea adevărului creștinismului. Ader, deci, la opinia că credința în Dumnezeu din Biblie este un crez realmente elementar și subliniez încă o dată că tocmai lucrarea Duhului Sfânt oferă circumstanțele necesare pentru a-l cataloga drept elementar. Și având în vedere că această credință ia naștere ca răspuns la dezvăluirea de Sine a lui Dumnezeu Însuși, care nu are nevoie de vreo autentificare exterioară, ea nu este doar rațională pentru noi, ci chiar constituie cunoaștere. Putem și adevărul creștinismului.

ROLUL ARGUMENTULUI ȘI DOVEZII

Cum rămâne însă cu al doilea subpunct: rolul argumentului și dovezii în cunoașterea faptului că creștinismul este adevărat? După cum am spus deja, mărturia autovalidantă a Duhului Sfânt ne oferă cunoașterea fundamentală a adevărului creștinismului. În acest context, argumentului și dovezii nu le mai rămâne decât un rol subsidiar. Consider pertinentă distincția pe care a făcut-o Martin Luther între ceea ce numea el folosul magisterial și cel ministerial al rațiunii. *Folosul magisterial* al rațiunii apare atunci când rațiunea se ridică mai presus de Evanghelie, precum un magistrat și o judecă pe temeiul argumentului și dovezii. *Folosul ministerial* al rațiunii se vedește atunci când rațiunea se supune Evangheliei și îi slujește. În lumina mărturiei Duhului, numai folosul ministerial al rațiunii este legitim. Filosofia este, pe bună dreptate, servitoarea teologiei. Rațiunea este o unealtă menită să ne ajute să înțelegem mai bine credința și să ne-o apărăm; după cum spunea Anselm, credința noastră este una care caută să înțeleagă. O persoană care știe că creștinismul este adevărat, pe baza mărturiei Duhului, ar putea să aibă și o apologetică solidă, care întărește sau confirmă în sufletul său mărturia Duhului, însă care nu servește drept temelie a credinței sale. Dacă argumentul teologiei naturale și dovezile creștine își îndeplinesc cu succes rolul, atunci crezul creștin este justificat de asemenea argumente și dovezi în mintea persoanei care le primește, deși ea ar avea aceeași încredințare și în absența lor. Astfel, persoana respectivă posedă o justificare dublă în ce privește credința sa creștină, în sensul că se bucură de două izvoare de autoritate.

Nu este greu să ne imaginăm beneficiile posedării unei justificări duale a convingerilor noastre creștine. Existența, pe lângă mărturia lăuntrică a Duhului, și a unor argumente solide privind existența unui Creator și Proiectant al universului sau a dovezilor credibilității istorice a însemnărilor nou-testamentare despre viața lui Isus poate consolida încrederea

omului în veridicitatea afirmațiilor despre adevăr ale creștinismului. Cel puțin conform modelului epistemologic al lui Plantinga, individul ar avea o și mai solidă justificare să creadă asemenea afirmații. La rândul său, această justificare mai solidă îl poate determina pe necredincios să vină mai rapid la credință, iar pe credincios îl poate inspira să își împărtășească cu mai multă îndrăzneală credința. Mai mult decât atât, disponibilitatea justificării independente a afirmațiilor creștinismului – făcând abstracție de mărturia Duhului – l-ar putea predispune pe necredincios să răspundă la imboldul Duhului Sfânt, atunci când aude Evanghelia și i-ar putea oferi credinciosului sprijin în vremuri de secetă spirituală sau de îndoieli, atunci când mărturia Duhului pare eclipsată. Fără îndoială că ne-am putea gândi la multe alte moduri în care posesia unei asemenea întemeieri duale a credințelor creștine se poate dovedi benefică. Dacă vreodată s-ar ivi un conflict între mărturia Duhului Sfânt în favoarea adevărului fundamental al credinței creștine și credințele întemeiate pe argumente și dovezi, atunci prima dintre ele trebuie să aibă întâietate față de cea de-a doua, iar nu invers.

Un pericol

Toate câte s-au spus până acum ascund un potențial pericol. Unii ar putea spune că nu e bine să căutăm să ne apărăm credința. Haideți să predicăm Evanghelia și să lăsăm Duhul Sfânt să lucreze! Însă, așa cum vom vedea de îndată, această atitudine este lipsită de echilibru și nescripturistică. Deocamdată să notăm doar, în treacăt, că atât timp cât rațiunea este slujitoarea credinței creștine, creștinii ar trebui să o folosească.

O obiecție

Unii nu sunt de acord cu ceea ce am afirmat despre rolul argumentului și dovezii. Ei ar spune că rațiunea poate fi utilizată cu rol magisterial, cel puțin de către necredincios, și se întreabă cum altfel am putea stabili care scriere este adevărată – Biblia, Coranul sau Cartea lui Mormon –, dacă nu folosind argumente și dovezi, pentru a le judeca. Și musulmanul, și mormonul pretind că au mărturia Duhului lui Dumnezeu sau acea senzație că „îți arde inima în tine”, care autentifică, pentru fiecare dintre ei, adevărul scripturilor sale. Experiența subiectivă cu care se laudă creștinul pare să fie de aceeași natură cu aserțiunile similare necreștine.

Însă ce relevanță are faptul că alții susțin că trăiesc mărturia autovalidantă a Duhului Sfânt pentru propria *mea* cunoaștere a adevărului creștinismului prin mărturia Duhului? Existența unei mărturii autentice și unice a Duhului nu exclude existența unor aserțiuni false despre o asemenea mărturie. Atunci oare existența unor aserțiuni false despre mărturia

Duhului în favoarea adevărului unei religii necreștine subminează în vreun fel, logic vorbind, faptul că credinciosul creștin posedă realmente mărturia autentică a Duhului? De ce să îmi pierd eu bucuria și siguranța mântuirii pentru că altcineva pretinde în mod fals, cu o atitudine sinceră sau nesinceră, că ar avea mărturia Duhului? Dacă un mormon sau un musulman susține în mod fals că experimentează mărturia Duhului lui Dumnezeu în inimă, afirmația lui nu subminează sub nicio formă veridicitatea propriei mele experiențe.

Dar poate că cineva va insista: „Totuși, cum știi că experiența ta nu este ea însăși contrafăcută?” Am răspuns deja la această întrebare: experiența mărturiei Duhului este autovalidantă pentru cel care are cu adevărat parte de ea. Creștinul plin de Duhul Sfânt poate ști de îndată că afirmația sa privind mărturia Duhului este adevărată, în pofida aserțiunilor false ale persoanelor care aderă la alte religii.

Poate că cea mai plauzibilă abordare a acestei obiecții este afirmația că asumările false ale mărturiei Duhului Sfânt ar trebui să submineze încrederea mea în soliditatea facultăților cognitive care dau naștere crezurilor religioase, de vreme ce, pare-se, respectivele facultăți îi induc atât de adesea în eroare pe oameni. Faptul că extrem de mulți oameni cred în mod manifest sincer, dar de fapt eronat că Duhul lui Dumnezeu mărturișește înaintea lor adevărul convingerilor lor religioase ar trebui, deci, să ne facă foarte circumspecți referitor la propria noastră experiență cu privire la Dumnezeu.

Interpretarea de mai sus a obiecției are cel puțin două neajunsuri. Mai întâi, creștinul nu ar trebui să spună că experiența religioasă non-creștină este pur și simplu contrafăcută. Se prea poate ca adepții altor religii să aibă cu adevărat parte de experiența lui Dumnezeu ca Temei al Existenței, de care noi, creaturile, suntem dependenți, sau ca Absolut Moral, din care derivă toate valorile, sau chiar ca Tată iubitor al neamului omenesc. Așadar, nu milităm nicidecum pentru ideea că facultățile cognitive responsabile pentru convingerile religioase ale oamenilor sunt, în mod fundamental, nedemne de încredere. În al doilea rând, obiecția presupune în mod nejustificat că mărturia Duhului Sfânt este un produs al facultăților cognitive ale omului sau că nu se poate distinge de rodul acestora. De fapt, experiența religioasă necreștină – bunăoară cea budistă sau hindusă – este, de regulă, cât se poate de diferită de experiența creștină. De ce aș crede că, atunci când un mormon susține că simte cum îi „arde inima în piept”, trăirea aceasta a lui practic nu se deosebește întru nimic, calitativ vorbind, de mărturia Duhului Sfânt de care mă bucur eu? Nu văd niciun motiv pentru a considera că experiențele religioase neveridice sunt imposibil de deosebit de mărturia Duhului Sfânt. O modalitate de a obține dovezi

empirice în sprijinul ideii de mai sus este să întrebăm pur și simplu câțiva foști mormoni și musulmani care s-au încreștinat dacă experiența lor cu Dumnezeu creștinismului este identică cu cele prin care au trecut înainte de convertire.

Cineva ar putea spune: „Dar oare experții în neuroștiințe nu ar putea induce în mod artificial în creierul nostru experiențe religioase care sunt neveridice, dar care totuși seamănă cu mărturia Duhului Sfânt?” O asemenea ipoteză nu este plauzibilă. Genul de experiențe religioase ce au putut fi induse artificial prin stimuli cerebrali s-au dovedit similare mai degrabă experiențelor religioase panteiste, sentimentului de unitate cu Totul, decât experienței creștine a prezenței personale și a iubirii lui Dumnezeu. Însă chiar mai important este faptul că unei persoane îi poate fi indusă o experiență neveridică, identică din punct de vedere calitativ uneia veridică nu subminează sub nicio formă faptul că există experiențe veridice și suntem raționali atunci când ne considerăm propriile experiențe veridice. Altminteri, am fi nevoiți să spunem că, de vreme ce experții în neuroștiințe ne pot face în mod artificial să vedem și să auzim lucruri care nu există cu adevărat, simțul auzului și cel al văzului cu care suntem înzestrați sunt nestatornice și nu sunt demne de încredere! Simplul fapt că un om de știință îmi poate stimula creierul spre a mă face să cred că am o experiență cu Dumnezeu nu este deloc o dovadă că, într-o anumită ocazie, când nu îmi stimulează creierul, nu aș putea avea o experiență autentică cu Dumnezeu. Așadar, obiecția față de mărturia autovalidantă a Duhului, fondată pe existența unor asumări false ale unei asemenea experiențe, nu subminează încrederea mea rațională în rostirile sau verdictele mărturiei Duhului Sfânt.

Mai mult decât atât, permiteți-mi să sugerez două motive de ordin teologic pentru care consider că creștinii care susțin rolul magisterial al rațiunii se înșală. În primul rând, un asemenea rol i-ar trimite pe majoritatea creștinilor în sfera iraționalului. Oamenii de pretutindeni, în marea lor majoritate, nu au nici timpul, nici pregătirea ori resursele necesare pentru a dezvolta o apologetică creștină matură pe care să își sprijine credința. Putem presupune pe bună dreptate că și opoziții utilizării magisteriale a rațiunii au dus lipsă, la un moment dat de-a lungul educației lor, de o asemenea apologetică. Potrivit rolului magisterial al rațiunii, persoanele respective nu ar fi trebuit să creadă în Cristos până ce nu și-au finalizat apologetica. Altminteri, ar fi ajuns în situația de a crede fără o motivație suficientă. Odată l-am întrebat pe un coleg de seminar: „Cum știi că creștinismul este adevărat?” Mi-a răspuns: „Sincer să fiu, nu prea știu.” Oare aceasta înseamnă că el ar fi trebuit să renunțe la creștinism până ce avea să găsească argumente raționale în care să își înrădăcineze credința? Firește

că nu! Colegul meu știa că creștinismul este adevărat pentru că Îl cunoștea pe Isus, indiferent de argumentele raționale. Este cert că putem cunoaște adevărul, fie că avem argumente raționale sau nu.

În al doilea rând, dacă rolul magisterial al rațiunii ar fi legitim, atunci o persoană căreia i s-au adus argumente slabe în favoarea creștinismului ar avea o scuză justificată înaintea lui Dumnezeu pentru că nu a crezut în El. Să presupunem că unei persoane i s-a spus să creadă în Dumnezeu pe baza unui argument invalid. Ar putea sta ea înaintea lui Dumnezeu, în Ziua Judecării, și să Îi spună: „Doamne, creștinii ăia mi-au oferit un argument penibil pentru a crede în Tine. De aceea nu am crezut”? Firește că nu! Biblia spune că omul nu se poate dezvinovăți. Nici măcar cei cărora nu li se dă niciun motiv solid pentru a crede, ci văd, în schimb, multe motive convingătoare pentru a nu crede nu au nicio scuză, căci motivul ultim pentru care ei nu cred este că au respins în mod deliberat Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.

Prin urmare, rolul argumentației raționale pentru cunoașterea veridicității creștinismului este unul subsidiar, un rol de slujitor. O persoană știe că creștinismul este adevărat deoarece Duhul Sfânt îi spune că este adevărat și, cu toate că argumentele și dovezile pot fi folosite în sprijinul acestei concluzii, ele nu cântăresc, în mod legitim, mai mult decât ea.

Cum arătăm că creștinismul este adevărat

Iată, deci, rolurile Duhului Sfânt și ale argumentelor în *cunoașterea* faptului că creștinismul este adevărat. Cum rămâne însă cu rolurile lor în ce privește faptul de a *arăta* veridicitatea creștinismului? Aici lucrurile stau oarecum invers.

ROLUL RAȚIUNII

Hai-deți să analizăm mai întâi rolul argumentului și al dovezii în evidențierea adevărului creștinismului. Acum ne preocupă întrebarea: cum putem demonstra altei persoane că credința noastră este adevărată? Chiar dacă eu însumi știu în mod personal, pe temeiul mărturiei Duhului, că creștinismul este adevărat, cum pot demonstra altcuiva că ceea ce cred este adevărat?

Să revenim la situația creștinului confruntat cu adeptul unei alte religii mondiale, care pretinde și el că beneficiază de o experiență autovalidantă a lui Dumnezeu. William Alston subliniază că situația de mai sus, analizată în mod individual, duce spre un impas epistemic.²⁴ Căci niciunul dintre interlocutori nu știe cum să îl convingă pe celălalt că numai el are

²⁴ William Alston, „Religious Diversity and Perceptual Knowledge of God”, în *Faith and Philosophy*, 5, nr. 4, 1988, p. 442–443.

o experiență reală, iar nu iluzorie. Acest impas nu subminează caracterul rațional al credinței creștinului căci, chiar dacă procesul prin care el a ajuns să își formeze convingerile este cât se poate de serios și demn de încredere, el nu poate nicidecum să aducă un argument noncircular în sprijinul acestui fapt. Așadar, incapacitatea de a oferi o asemenea dovadă nu anulează caracterul rațional al credinței sale. Dar, cu toate că creștinul are o atitudine rațională alegând să își păstreze credința, în împrejurări precum cele de mai sus el nu are nici cea mai vagă idee cum i-ar putea arăta prietenului său necredincios că el are dreptate, iar prietenul se înșală cu privire la respectivele convingeri.

Cum putem ieși din acest punct mort? Alston răspunde că creștinul ar trebui să facă tot ce îi stă în putință pentru a căuta un teren comun pe care să judece diferențele cruciale dintre viziunile lor concurente, căutând să arate, într-o manieră noncirculară, care dintre ele este corectă. Dacă, acționând pe fundamentul unor considerente comune celor două părți implicate, precum percepția senzorială, dovezile raționale despre propria existență și moduri uzuale de raționare, creștinul poate demonstra că propriile sale convingeri sunt adevărate, iar cele ale prietenului său necreștin sunt false, înseamnă că a reușit să arate faptul că creștinul se află într-o poziție epistemică superioară pentru a discerne adevărul despre aceste subiecte. Odată ce i se permite apologeticii să intre în scenă, diferența obiectivă dintre situațiile epistemice ale celor doi devine crucială, căci, de vreme ce necreștinul doar *crede* că el are parte de o experiență autovalidantă cu privire la Dumnezeu, când de fapt nu o are, puterea dovezilor și argumentelor ar putea, prin harul lui Dumnezeu, să îi dărâme falsa certitudine privind adevărul credinței sale și să îl convingă să își pună credința în Cristos.

Sarcina de a arăta că creștinismul este adevărat presupune prezentarea unor argumente solide și convingătoare pentru ceea ce creștinismul proclamă drept adevăr. În consecință, trebuie să ne punem întrebarea: cum poate cineva dovedi că ceva este adevărat? Un enunț sau o propoziție este adevărată dacă și numai dacă ea corespunde realității; altfel spus, realitatea stă întocmai cum afirmă respectivul enunț. Așadar, enunțul „Echipa de baseball Chicago Cubs a câștigat campionatul în anul 1993” este adevărată dacă și numai dacă cei de la Cubs au câștigat într-adevăr campionatul în anul 1993. Pentru a demonstra că o propoziție este adevărată, aducem argumente și dovezi care au drept concluzie respectiva propoziție. Un asemenea raționament poate fi deductiv sau inductiv.

Argumente deductive

Într-un argument deductiv sănătos, concluzia reiese în mod inevitabil din premise. Cele două condiții necesare pentru un argument deductiv solid